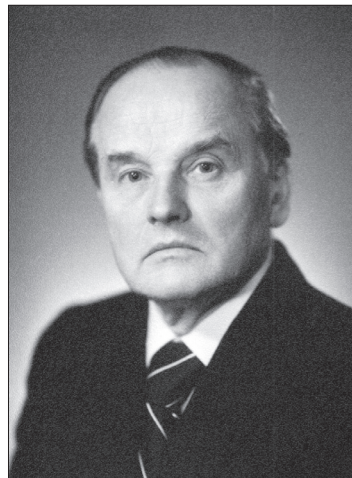

Ühe ajastu lahkumine eesti etnoloogias

Mälestades dr Ants Viirest 23. detsember 1918 – 18. märts 2015

Juba hulk aastaid tagasi kinnistus Ants Viiresele eesti etnoloogia *grand old man*'i austav tiitel. Kindlasti oli selle ajendiks tema laiahaardeline ainekäsitus: rahvakultuur oli tema käsitluses tervik – sellest väärts uurimist nii materiaalne kui vaimne kultuur, sotsiaalsed suhted, keelelised aspektid ning paljusid teemasid läbivad identiteedi- ja mentaliteediküsimused, kultuuri kontinuiteedi ja innovatsioonide temaatika. Selle kõigega jõudis Ants Viires oma pika teadlastee jooksul ka tegelda. Sellele aitas ühelt poolt kaasa tema laiapärgjaline haridus: alustanud ülikoolis õpinguid filoloogina, lõpetas ta selle etnograafina. Teiselt poolt toetasid laialdased humanitaarsed huvid, mis aastakümnete jooksul konverteerusid sügavaks entsüklopeediliseks eruditsiooniks. Pole ime, et Ants Viires oli aktiivne kaastööde autor nii keele-, ajaloo-, folkloristika-, kui loomulikult ka etnoloogia

ajakirjades. Pole ime ka see, et just tema käe all ja koostamisel valmisid ulatuslikud eesti rahvakultuuri entsüklopeedilised koguteosed: *Abriss der estnischen Volkskunde* (1964, koos akadeemik Harri Mooraga), *Eesti rahvakultuur* (koos Elle Vunderiga, täiendatud trükk 2008), leksikonid (*Eesti rahvakultuuri leksikon* (1995, 3. trükk 2007), rahvakultuuri sünteesivalt esitavad populaarteaduslikud teosed (*Vana eesti rahvaelu* (2004), eraldi eesti- ja ingliskeelsed variandid). Pole ilmselt liialdus väita, et 20. sajandi eesti etnoloogiat oleks raske ette kujutada ilma Ants Viireseta – suuresti on selle parem osa just tema nägu.

Kuid 20. sajand oli teadupärast poliitiliste ja ideoloogiliste uperpallide sajand, mis oluliselt määras ka rahvusteaduste ja nendega tegelevate teadlaste saatust. Esimese maailmasõja keeristes lagunesid suured Euroopa impeeriumid, mille varemetest tõusid paljud uued rahvusriigid. Langes teiste seas ka Vene tsaaririik, mille lääneservas sündis 1918. aastal Eesti Vabariik. Samal aastal sündis Tartus Ants Viires – see ajaline kokkulangevus tundub tagantjärele, arvestades Ants Viirese panust eesti rahvuskultuuri mõtestamisse, väga sümbolne.

Eesti etnograafiast sai vastses vabariigis mõne aasta jooksul akadeemiline distsipliin, mis 1930. aastateks, mil Ants Viires lõpetas gümnaasiumi, jõudis rahvusvahelisele tasemele.

Kui Esimeses maailmasõjas said eestlased oma riigi, siis Teises maailmasõjas nad selle uuesti kaotasid. Kui vabariigi ajal oli eesti etnoloogia üks olulisi rahvusteadusi, siis nõukogude võim asus kohe alguses rahvusteadusi survestama. Surve ulatus terminoloogilisele tasandile: eesti etnoloogia peamine keskus Eesti Rahva Muuseum muudeti Riiklikuks Etnograafiamuuseumiks – senine nimi tundus uutele võimudele

liialt natsionalistlik. Suur osa uurimisteesmasid muutus ebasoovitavaks, suur osa eesti etnoloogidest-folkloristidest oli lähenevate nõukogude vägede kartuses põgenenud üle mere välismaale (Gustav Ränk, Oskar Loorits, Eerik Laid, Ilmar Talve, Helmut Hagar). Piirid suleti, siitpeale arenes eesti etnoloogia kahes eraldi harus: üks ideoloogilise surve all Eestis, teine küll vabas maailmas, kuid eemal oma rahva tuumikust ja uurimismaterjalist.

Ants Viires oli alustanud ülikooliõpinguid Tartu Ülikoolis 1937. aastal, kuid need venisid alanud sõja tõttu kuni 1945. aastani. Selle aja jooksul vahetus võim Eestis mitu korda – 1940. aastal likvideeris nõukogude okupatsioon Eesti Vabariigi, 1941. aastal saksa okupatsioon nõukogude okupatsiooni ja 1944. aastal omakorda nõukogude okupatsioon saksa okupatsiooni. Ants Viires oli neil heitlikel aegadel jõudnud töötada Eesti Rahva Muuseumis ja astuda pärast sõda ka Tartu Riikliku Ülikooli aspirantuuri. Kuid nüüd tutvustas uus võim oma repressiivset palet. Saksa okupatsiooni ajal oli Ants Viires hea keeleoskajana sõjaväkke värvatuna tegutsenud mõned kuud Saksa sõjaväes tõlgina, mis osutus plekiks noore etnoloogi CVs. Oli võimatu leida tööd erialal. Juhuslikud koosseisuvälised tööd mitmetes teadusasutustes, keeletunnid tehnikumis – nii sai siiski hinge sees hoida. Teadushuvi ei suutnud see eksirännakute aeg aga lämmatada, pigem vastupidi. 1955. aastal kaitses Ants Viires uurimusega eesti rahvapärasesest puutööndusest Tartu Riiklikus Ülikoolis ajalooteaduste kandidaadi teaduskraadi. Nimetatud teos rahvapärase käsitöö ühest tähtsamast valdkonnast avaldati 1960. aastal ka trükis ning see on seniajani oluline tähis eesti etnoloogiateaduses (teine trükk, seekord kvaliteetse fotomaterjaliga, ilmus veel üsna hiljuti, 2006. aastal).

Vahepeal olid Nõukogude ühiskonnas toimunud teatavad suunamuutused (nn Hruštšovi sula), tuues värskeimat õhku ja lödvendades pisut ideoloogilist haaret teadusegi ümber. See avas mõningasi perspektiive nendele, kes seni poliitilistel põhjustel armastatud erialalt kõrvale tõrjutud. Vahepeal oli Tallinnas Teaduste Akadeemia Ajaloo Instituudis arheoloog Harri Moora initsiatiivil tööle rakendatud etnograafide töörühm. Alates 1956. aastast leiame Ants Viirese nime Ajaloo Instituudi palgalehelt. Ajaloo Instituudist kujuneski Ants Viirese töökoht aastakümneteks, algul arheoloogiasektoris, milles ta 1968. aastast alates juhtis etnograafide rühma tööd.

Kui 1977. aastal moodustati Ajaloo Instituudis iseseisev etnograafiasektor, pandi selle juhi kohused kuni konkursini Ants Viirese õlule. Kuid siis tuli kellelegi instituudi kompartei büroost meelde Ants Viirese sõjaaegne tõlgitöö, samuti tema mittekuulumine kommunistlikku parteisse – otsustati, et vaatamata kõrgele teaduslikule tasemele ei sobi selline inimene nõukogude ühiskonnateadust juhtima. Samas oli Ants Viires vaieldamatult eesti etnoloogiateaduse liider ja kogunud ka rahvusvahelist tuntust. Nii sai temast 1983. aastal siiski etnograafiasektori juhataja, millisel ametipostil püsis ta kuni kõrge eani 1996. aastal.

Need karjääri puudutavad seigid ei ole pelk kronoloogia ühe inimese elus – me näeme siin võimu ja vaimu vastasseisu, me näeme valikuid, mida peaaegu ei olnud, muserdavaid dogmaatilisi tõkkeit, mida madalalaubaline võim seadis andekate ja põhimõttekindlate inimeste teele. Ja näeme inimesi, kes ei mõelnudki kaasa minna rumala ennasttäis ideoloogiaga.

Tookordsed võimalused olid ahtad – nõukogude aastatel ei käinud etnoloogid välitöödel Lõuna-Ameerikas või Austraalias, tudengitele ega teadlastele ei pakutud stipendiume

lääne ülikoolidesse, et saada osa värsketest hoovustest teadusmaailmas. Mäletan, kui umbes 15 aastat tagasi doktorantuuris olles sain võimaluse minna lühikeste vaheae-gadega mitmeks aastaks lääne ülikoolidesse – Ants Viires mu doktoritöö juhendajana õhutas igati takka, loomulikult tundis ta mu sealseid kuraatoreid ja loomulikult tund-sid nemad teda, sest viimaste kümnendite pisut vabamas õhustikus oli ikka tekkinud võimalusi käia rahvusvahelistel konverentsidel. Kuid jah, sellest oli tal ikkagi kahju, et tal endal nooruses puudusid sellised võimalused, mis nüüd äkki avanesid. Tema noorus jäi sõjaaega, hilisema stalinliku surutise aega. Ta on kirjutanud, kuidas tollal Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei ajaloo lühikursust lugedes peletas teda selle soliidseks peetava ajalooteeose “vastikult ilge sõnapruuk”. Ja kuidas tuli mõistmine, et sellise ideoloogiaga kaasa minna on võimatu.

Võib ju arvata, et paljudele rahvuslikult mõtlevatele inimestele pakkus rahvakul-tuur võimaluse pageda tülgastavast poliitilisest reaalsusest. Rahvakultuur ja rahvuslik mõte on käinud käsikäes läbi kogu etnoloogiateaduse ajaloo, kuulsaimad rahvakultuuri uurijad nii meil kui mujal on olnud ühtlasi karismaatilised rahvusliku vaimu kandjad, justkui sillaks mineviku ja oleviku vahel. Wilhelm Heinrich Riehl ja tema “sotsiaalne etnograafia”, mille abil leida “rahvuskeha” olemus, Jakob Hurt ja tema seesmise ajaloo otsingud rahvaluulest, mis peaks kompama rahvuse olemust, Oskar Looritsa ja Gustav Ränga aktiivne teadlik tegelemine nii rahvapärимuse kui ka rahvusliku mõttega. Siia ritta sobib ka Ants Viires, kes küll siinpool raudeesriiet ei saanud Ränga või Looritsa viisil kirjutada eestlusest poliitilises võtmes, kuid eestlaste identiteedi mõtestamise-ga rahvakultuuri vahendusel tegeles ta vähemalt samal määral eelnimetatutega. Mis oli see muud kui sillaehitamine. Kuid ma ilmselt ei liialda, kui nimetan Ants Viirest mitte üksnes sillaehitajaks, vaid ka sillaks endaks. Sillaks sõjaeelse Eesti Vabariigi ja tänase Eesti Vabariigi vahel on minu jaoks alati olnud konkreetse inimesed, kes tulid vahepealsest punasest ajast läbi ilma väärikust kaotamata. Ants Viires oli kahtlemata üks nendest.

Sillaks oli Ants Viires ka erialases mõttes. Nõukogude ajal toimus selge institut-sionaalne jagunemine etnoloogia ja folkloristika vahel. Pärast sõda moodustati osast Riiklikust Etnograafiamuuseumist kirjandusmuuseum, kus hakkas paiknema ka rah-valuule arhiiv. Aineline kultuur jäi aga etnograafiamuuseumisse. Ka rahvateadlaste ettevalmistamine ülikoolis toimus eraldi – tulevased etnograafid said läbi kümnendite hariduse ülikooli ajaloo osakonnas, õppides etnograafiat kui nõ ajaloo abiteadust ja rahvakultuuri kui materiaalsset kultuuri, folkloristid õppisid filoloogia osakonnas eesti keele ja kirjanduse kõrval rahvaluulet. Sõsar-teaduste esindajad olid üksteisest eral-datud, ühed ei teadnud teiste tegemistest suurt midagi. Ants Viires oli üks vähestest, kelle silmis moodustas rahvakultuur alati ühtse terviku. Ta on kirjutanud artikleid ühelt poolt traditsioonilistest ainelise kultuuri valdkondadest: tööriistad, veovahen-did, kalapüügi vahendid, taluarhitektuur, toidumajandus jne. Samas on tal hulgaliselt huvitavaid uurimusi rahvausundist, sh on ta intrigeerivalt käsitletud eesti usundi võimalikke šamanistlikke aspekte. Orienteerumine ühtviisi hästi rahva ainelises ja vaimses kultuuris on tal võimaldanud tulla originaalsetele järeldustele, märgata asju, mida ühekülgsema ettevalmistuse ja huvidega uurija ei märkaks. On otse loomulik, et sellist suure eruditsiooniga teadlast on hinnatud Eestis ja mujal professionaalse nõuandjana. Ta on kuulunud pikka aega Eesti Rahva Muuseumi (1957), Vabaõhu-

muuseumi (1957) ja Ajaloo Instituudi (1969) teadusnõukokku. Rahvusvahelises plaanis on esileküündivaim tema kaasamine Euroopa olulisima etnoloogiaajakirja *Ethnologia Europaea* toimetuskolleegiumisse (1983).

Ants Viirese väljapaistvaid teadussaavutusi on tunnustanud mitu välismaist teadusorganisatsiooni. Soomlaste Soome-ugri Selts (1964), Kalevala Selts (1965), Soome Arheoloogiaselts (1970), Soome Kirjanduse Selts (1981) kutsusid ta oma välisliikmeks, Ungari Etnograafia Selts (1985) oma auliikmeks. 1982. aastal valiti Ants Viires Helsingi ülikooli audoktoriks. Ta oli ka Soome Teaduste Akadeemia välisliige ja Rootsi Gustav Adolphi Akadeemia liige ja hiljem auliige.

Oma auliikmeks valis Viirese ka Tartu Ülikool. 1996. aastal omistati dr Ants Viiresele silmapaistvate saavutuste eest eesti etnoloogia edendamisel Riigivapi neljanda klassi orden. Suure panuse eest eesti teadusse on Ants Viirest tunnustanud Avatud Eesti Fond, Rahvuskultuuri Fond ja Eesti Kultuurkapital. Viljaka elutöö eest pälvis ta riigi kultuuripreemia 2007. ning Tartu Ülikooli rahvusmõtte auhinna 2009. aastal.

Lõppu veel üks mälestuskild, mis näitab, et etnoloogias ei ole tähtsusetuid asju ja et ka väikest võib tematiseerida suurelt, kui asja võtab käsile põhjalik ja erudiitlike taustateadmistega teadlane. Kokkusaamistel meenutas Ants Viires rohkem kui ühel korral, kuidas millalgi 1940. aasta paiku rääkinud keeleteadlane prof Paul Ariste talle, kui oluline on kirjutamine: kirjutagu noor etnoloog millestki... kasvõi püksinööbist, aga kirjutagu. Mõte sai idanema ja Ants kirjutaski – kirjutas pika ja põhjaliku artikli nööbist: minnes ajas tagasi viikingiaegsete nööpideni, keskaegsete pööradeni ja jõudes kaarega läbi hilisemate sajandite päris kaasaegse nööbini.

Ants Viirese eruditsioonist on kasu olnud paljudel noorematel kolleegidel, temalt on asjalikke nõuandeid saanud etnoloogid, folkloristid, ajaloolased, keeleteadlased jne. Mind abistas ta doktoritöö juhendajana asjalike kriitiliste märkustega, tema eesti kultuuriloo põhjalik tundmine aitas doktoritööd mitmes seoses tihendada. Ka hiljem olen mitmete teemade uurimisel tema poole nõu saamiseks pöördunud ja saanud alati asjalikke näpunäiteid.

Teadusajakirjas sobib rääkida lahkunud teadlasest eelkõige teaduslikus võtmes. Ants Viires oli terve ajastu – harvanähtavalt pikk iga ja seejuures erk vaim kuni viimaste aastateni võimaldasid tal osa saada peaaegu tervest sajandist, ühest äärmiselt vaheldusrikkast ja keerulisest sajandist. See sajand mõjutas teda, kuid omas valdkonnas, etnoloogias, mõjutas ka tema seda sajandit tuntavalt. Kuid Ants Viireses oli palju muudki peale teadlase. Ta on tõlkinud eesti keelde palju huvitavat ja ka kõmu tekitanud kirjandust, näiteks Aldous Huxley psühheedelse *Taju ukсед*, aga ka Eva Lipsi *Indiaaniraamatu*, Kurt Welkeri *Kui puudusid veel aastaarvud* ja sama autori *Unustatud kontinendi*, ta on avaldanud luuletusi, mahuka poeemi *Seitsme maa ja seitsme mere taha*. Ants Viires oli humanitaar selle sõna kõige ausamas ja avaramas tähenduses.

Aivar Jürgenson

In memoriam

Veera Pino-Gubin 26. juuni 1925 – 29. juuni 2015

*Kui elänu ks viil üte aas'taka,
kulla viil mõnõ kuukõsõ
sis mi viil kõnõlda saanu
mõnõ saanu sis sõna mõistõlla.*

Need itkusõnad on Veera ise kirja pannud. Nagu itkejal, ei tulnud ega tule ka meil, Veera kunagistel kolleegidel, enam võimalust temaga kõnelda. Meil on vaid võimalus meenutada.

Veera elukangas lõigati telgedelt maha kolm päeva pärast 90. sünnipäeva. Pikk iga, mille lõpp oli paraku küll mitmetest tervisehädadest tumestatud. Aga heidame parem pilgu lootusrikkale algusele, meenutame aastaid, mille jooksul ta jõudis teha nii palju jääva väärtusega tööd. Kui palju ja mida just, sellest annavad täpset teavet bibliograafiad, mis jäävad kättesaadavaks kõigile. Mina tahan siin värskelt pärast Veera lahkumist meenutada neid seiku, mis on minule sügavamalt muljet avaldanud. Arvesse lähevad nii tööd kui ka puhtisiklikud mälestused. Viimaste hulgas on minu ja Veera enese omi, mis ta on kunagi jaganud.

Alguses oleme me teadagi kõik lapsed. Veera lapsepõlvkodu ei olnud tavaline eesti praeguseks vanima, juba lahkuva põlvkonna folkloristi kodu. See paiknes Setumaal, kus teadagi valitses teistsugune elulaad kui juba modernismiajastusse astunud muus Eesti vabariigis. Setumaal kestis veel traditsiooniline suuline kultuur, ülirikkalik, värvikas ja võimas. Aga selge see, et kõigile pole kunagi ega kusagil võrdset vaimuandeid ja vaimseid huvisid jagatud. Veera vanemate lapserohe perekond kuulus selles osas rikkamate hulka.

Veera ema oli suurepärase rahvaluuletundja (teame seda tänu tütre tööle) kõigi žanrite osas, aga paistab, et tema kui harda ortodoksi silmis oli olulisem ja esiletõstmist, st edasiandmist väärt kõik see, mis ühendus kõikehõlmava usulise ilmavaatega. Samas ei olnud ema ega isa suletud ka uue ajastu uute võimaluste suhtes. Niipalju oli igatahes selgelt määratud Veera sünniajaks juba seaduse poolt, et iga laps pidi kooli (st algkooli) minema. Gümnaasiumi minek eeldas aga juba väga suurt tahtmist ja andekust, mis võimaldas õppemaksust vabastamist. Veeral jagus mõlemat. Aga ta ei rahuldunud juba õige noorukesena sellega, et ise haridust saada. Õde Nasta meenutas, kuidas Veera tedagi oma stipendiumi varal koolitas. Mulle paistis, et Nasta ja viimase poeg Jüri jäidki Veerale eriti südamelähedasteks. Õde Nasta olevat olnud nende tumedapäises

peres ainuke heledajuukseline – ja muidugi tahtis ta sarnaneda õdede-vendadega. Nii-siis meelitati teda Veera jutu järgi: “Kui sa hää laps oled, siis lähuvad sinu juuksed ka mustaks. Näe, ongi juba natuke tumedamad!”

Veera ei olnud kuigi suur välitöödel käija – see sõltus muuseas ka asjaolust, et tookordses Keele ja Kirjanduse Instituudi rahvaluulesektoris polnudki kogumistöö prioriteetne, see oli jäetud Eesti Rahvaluule Arhiivi, tookordse nimega ENSV TA Fr. R. Kreutzwaldi nimelise Kirjandusmuuseumi rahvaluule osakonna ülesandeks.

Ometi on kullaarvulised need leheküljed setu pärimust, mis Veera on kirja pannud, eriti puudutab see tema emalt üleskirjutatud. Siiski on Veera kogunud ka mujalt ja minul oli rõõm teha seda koos temaga Karula kandis. Kord sattusime kahekesi ühe perenaise juurde, kelle leidsime kodulähedaselt heinamaalt koos talle appi tulnud lähikonnas elava õega. Mõlemad osutusid nii ülevoolavalt jutukaks, et meil ei õnnestunud peale kõige napima enesetutvustuse juttu kuidagi rahvaluule radadele viia. Õeksed jagasid oma argimuresid, täiskasvanud laste pereprobleeme, naabruskonna tähtsamaid juhtumisi jne – ja see ebavõrdsus: meie tummadena kuulamas, teised rääkimas, ajas mulle lõpuks naeru peale. Selle varjamiseks haarasin reha ja hakkasin riisuma. Üks õdedest kinnistus püsivalt Veera külge, teine tuli vahetevahel minu juurde, siis aga pöördus hüüatusega “Võeh provvakõnõ!” taas Veera juurde.

Kui me lõpuks lahkusime ilma ühegi kirjapandud või lindistatud palata, ütles Veera mulle: “Neid õdesid oleks pidanud helifilmima ja siis seda demonstreerima eestlase enessesulgunud iseloomu näitena.” Niisugune vaikne ja vaimukas oli Veera huumorimeel.

See Karulas olek on jäänud üldse toredana meelde. Ilmad olid tõeliselt suvised ja lõpus liitus meiega Veera abikaasa, kes viis meid autoga mõne muistise juurde, kuhu me jalameestena poleks ulatanud.

Veera tähtsamad uurimisteemad olid regilaul ja folkloristika historiograafia. Ta oli osaline selliste väljaannete koostamisel, nagu *Kalevipoja* tekstikriitiline väljaanne ja mitmekõiteline *Eesti rahvalaulude antoloogia* (toimetaja Ülo Tedre). Mäletan, kuidas esimese puhul tundsin, ise alles sootuks rumal folkloristihakatis, selget aukartust. Tõepoolest, kuidas küll suutis Veera tuvastada viimsegi rahvalauluvärsi, isegi poolvärsi Kreutzwaldi eeposes? Töö, mis tänapäeval oleks kergesti tehtav andmebaaside najal, tugines tookord ju puhtalt inimhälule.

Historiograafia alal suutis Veera arhiivimaterjalidest leida vastused mõnelegi raskele küsimusele, sealhulgas neile, mida polnud märgatud küsidagi. Tema deviis oli: “Arhiivid on täis leidmist!” Hoolsale arhiivitööle tugines ka üks minu arvates suurepärasemaid artikleid Jakob Hurda kaastöölisest Leena Kasest. Selle ilmumise ajaks olin juba paar-kümmend aastat jutustanud arhiivi külastajaile lihtsast talutüdrukust, kes suutis kirja panna – ja kui kauni käekirjaga veel! – suurepärase kogu Mulgimaa regilaule. Veera artikkel avas selle lihtsustatud pildi taga peituvat.

Kõik, mis Veera tegi, oli tehtud põhjalikult. Suur kiirus ei saanud sellega käsikäes käia, seda mõistsid ka vahel kärsituks muutunud kolleegid.

Nüüdseks on setu teema väga esile tõstetud. Kaitstud on ridamisi väitekirju, ilmunud raamatuid, heliplaate, filme. Ei, ma pole sugugi arvamusel, et setu teemadega tohiks tegelda ainult setud, või et setu päritolu uurijad peaksid ainult oma pärimusega tegelema, aga mul on südamest kahju, et omaaegsete olude ja teadustöö planeerijate tõttu jäi suuresti realiseerimata Veera potentsiaal. Võib ju mängida oletusega, et ajaloo teist-

suguse kulu puhul oleks Oskar Loorits, kes tundis teadupärast suurt huvi ortodoksse pärimuse vastu, Veera juba üliõpilasena kaasanud oma uuringutesse. Aga tegelikult läks nii, et kui Veera oli läbi vahelduvate okupatsioonide Petseri gümnaasiumi lõpetanud, siirdus O. Loorits pagulusse.

Ega setu pärimuse jäädvustamise vallast palju rohkem nimetada olegi kui koos Vaike Sarvega koostatud väljaanne *Setu surnuithud* I–II ja mõned artiklid. Aga need ilmutavad sellist asjatundmist, mis on tulnud peaaegu liialdamata koos emapiimaga, koos emakeelega – ja *nota bene!* Veera kodus kõneldi *maavärki*, tema emakeel oli *maakiil* –, lapsepõlvest peale nähtu-kuulduga.

Kord umbes veerand sajandit tagasi oli meil Veeraga pikk ja mõtlik jutuajamine Jakob Hurdast ja temaga seoses peaaegu paratamatult usuasjadestki. Ühel hetkel pidas Veera pausi ja ütles seejärel: “Minul olid ju ka lapsepõlves kõik värsid peas, aga nüüd on nad ununenud!” Ta häälest kostis hämmeldusega segatud kurbus.

See oli siis, veerand sajandit tagasi. Aga ma usun, et ühel hetkel tulid need kõik meelde ja jäid nüüd juba igaveseks.

Viimaseks olgugi ühe Veera emalt kirja pandud värsikese lõpp:

*Issänd Jummal, Jumala poig
Jääku' s'ool üül nink pääväl
mu süäme sisse. Aamõn!*

Kristi Salve

Mälu, meenutamine ja muistend – mõtlemiskohad folkloori lausmaal ja pärimuse kõrgustikel

Folkloristide kümnes talvekonverents 26. ja 27. veebruaril Taevaskojas

2005. aasta detsembris algatas Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakond konverentside sarja, millest kujunes regulaarne igatalvine erialafoorum – sisukas ja ergastav sündmus osavõtjate ja kaasaelajate rituaalses aastaringis. 2015. aasta talvekonverentsi korraldamise au kuulus Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule osakonnale, kes Kultuuriteooria tippkeskuse ning Eesti Kultuurkapitali toel viisid Taevaskoja puhke- ja spordikeskuses läbi suurepärase teadusürituse.

Korraldustoimkond (Ergo-Hart Västrik, Kristel Kivari ja Tiina Sepp) oli seadnud konverentsi märksõnadeks mälu, meenutamise ja muistendi kui mõisted, mis puudutavad pärimusprotsessi eri tasandeid. Ühtlasi võimaldasid need folkloristide analüütilisse tööriistakastikesse kuuluvad kontseptsioonid tuua käsitluste ja seega ka diskussioonide keskmesse elavad rahvaluulenähtused ning nende ümber hargnevad piirialad. Tabavalt sõnastatud juhtmõte – elu loob lugusid, lood loovad elu, osutus inspireerivaks. Nii kõnelejad kui ka kuulajad elasid taas läbi kogemuse, mida ainult talvekonverentsi formaat pakub: teha sedamoodi folkloristitööd väljaspool tavalisi ametiruumi perioodil, mis jääb aasta alguse mõningase rahu ning sündmustest tiheda kevadkalendri vahele. Meenutamise aspekt aktualiseerus veel selles mõttes, et novembrikuus 2014 oleks saanud 70aastaseks Aino Laagus, erialateadlane, kes 1970. aastate lõpuks tõi muistendiuurimisse uusi lähenemisviise. Konverentsi avapäeva õhtuses vestlusringis meenutasid tema kunagised sõbrad ja kolleegid Ainot kui toredat ja tarka inimest ning asjade käimapanijat.

Taevaskojas kuulati seekord ära 16 ettekannet ja esitleti sarjas “Reetor” hiljaaegu publitseeritud väljaannet *Uurimusi tänapäevasest kujundkeelest*, mille koostas ja toimetas Anneli Baran. Kaks sõnavõttu, Mare Kõiva “Zoofolkloristika ja selle dimensioonid” ning Andres Kuperjanovi “Etnoastronoomia ja rahvastronoomia” olid mõeldud realiseeruma paneelina “Folkloori piirialad”. Kõneks tulid ainealad ja neid uurivad naabervaldkonnad, millele meie teadusala peaks samuti tähelepanu osutama.

Tiiu Jaago ettekanne “Mõisted “mälu” ja “piir” interdistsiplinaarse uurimisajajärgu folkloristikas” andis panuse folklooriteooria edendamisse. Jaago tõi esile, mida mälu-uuringutega tegelevad teadusharud interpreteerivad mälu mõiste alla kuuluvana. Ajalooteadus opereerib mineviku faktide teadmise, folkloor kanaliseerub pärimusliku ajaloo voolusängi, kus minevikust jutustamine seatakse seosesse olevikuga, eluloouurimine aga tegeleb minevikuesituse viiside ja intentsionaalsusega.

Mall Hiemäe pidas tervitatavaks memoraatsete narratiivide taasavastamise tendentsi. Ka tema enda lähenemine “Võrdlevalt vaimolenditest Virumaa rahvausus” oli selle vaateviisi tulemuslik näide. Hea ainekutundjana rõhutas ta nimetatud piirkonna paiklikke erijooni, kohalikus pärimuses tuttavate olendite sümbioose. Eriti ilmekalt väljendub see kuradi, metshaldja, vetevaimu, hoonetega seotud haldjate, kodukäija ja isegi koerakoonlase jt paigutamises muistenditesse, kus nad käituvad ühtemoodi. Nii

võib liikuva heinasaona ilmuda metshaldjas, kurat või surnuvaim. Sellel taustal pole üllatav ka olendite nimetuste näiline määramatus.

Reet Hiiemäe on viimastel aastatel jõuliselt edendanud usundiliste juttude uurimist. Seekord jälgis ta vanemate usundiliste narratiivide toel, kuidas ja mis asjaoludel saab jutuks mitteverbaalne suhtlemine – näiteks üleloomulike olenditega, surnud lähedastega, unenägede vahendusel sõnumite andjatega. Igal juhul on tegemist kogemusjutustusega, mis hõlmavad kogetud akti kirjeldust ning jutustaja tõlgendust nähtud (kuuldud, tunnetatud) olukorra kohta.

Esimesele ettekannete blokile järgnesid lasteuuringute ning rahvapedagoogika uurimistäited. Pihla Siim tutvustas Euroopa-sisest pererännet uurinud projekti raames tehtud küsitlust sõnavõtus “Soome kolinud eesti laste lugusid mobiilsusest”. Ta näitas, missugused arusaamad elust ja tööst teises riigis leiavad väljenduse Soome tööle läinud Eesti perede järeltulijate mõtteavaldustes. Lapsed jutustavad mõnevõrra üllatavatest, esmapilgul teisejärgulistest seikadest ja detailidest, nad lähtuvad olukorrast siin ja praegu, leiutavad omapoolseid seletusi kolimisele, kuid peegeldavad ka vanemate põhjendusi.

Piret Voolaid, kes on töötanud mitme klassikalise žanri piirinähtustega, valgustas seekord huvitavat, ehedat ja vahetut lapsesuu-ütluste valdkonda (“Folkloristlik pilgus lapsesuuhumorile: meenutamist väärt suulistest ütlustest kirjalikeks lugudeks”). Nii võrd, kui võrd tegu on osana lastekeelest, on põhjust materjali vaadata kui keelenalju. Samal ajal on need siiski tõlgendatavad kui humoorikad, spontaansed, argikõnelised tõsielulood, mille ajendiks on lapse kogemus, jutuvormi seatud juuresolijast täiskasvanu poolt. Nagu nii mõnedki näited demonstreerisid, peegeldavad lapsesuu-naljad üht-teist tagasi sellest täiskasvanute maailmast, kust aktualiseeruvad kujundid pärit on, toimides sel kombel sotsiokultuuriliste vihjetena.

Pille Kippar käsitles samuti lugusid, mis levivad piiratud pärimusrühmas (pereringis). Tema ettekanne “Vanaisa Jänedalood. Kogemuse kujundamine sotsiaalseks kompetentsiks” avas võimalusi, kuidas vanem (ja targem) jagab õpetust igas olukorras – näiteks läbides teatud kohti, ei jäta rääkimata koha ajaloost ja tähendusest; sattudes erinevatesse olukordadesse, ei jäta osutamata õigetele toimimisviisidele.

Õhtuettekanded olid pühendatud us(k)u(mise) kategooriale. Ülo Valgu teemaks oli “Üleloomulikkus kui žanriomane ontoloogiline liminaalsus: meenutusi ja muistendeid libaloomadest”. Valk loetles esmalt tõeretoorika võtteid, mis on kasutusel muistendite jutustamisel usutavuse saavutamiseks. Seejärel vaatles ta assami muistenditundja repertuaari, mille sisu äärmiselt huvitavad maagilised praktikad loomatransformatsioonidega. Aado Lintrop näitas ettekandes “Šamaanikursus kui pärimusliku protsessi mudel”, kuidas uusšamanismi praktiseerimine võib osutada kogukonda loovaks ettevõtmiseks. Kujuneb rühmateadlikkus ja asjassepühendatuse tunne, omapärimus, jutustamise konventsioon, kogemuste vahetamine. Ergo-Hart Västriik vaatles maausuliste ideede levitamist ja tegevuse kajastamist nüüdiskultuuris (“Maausk meedias: mõiste, teemade ja žanrite dünaamika”). Kõnelejat huvitasid eelkõige teemad ja märksõnad, millega seoses kerkis usurühm esile uudistevoos, samuti selles osas aset leidnud muutused. Västriiku meelest on maausul positiivne meediakuvand.

Merili Metsvahi oli püstitanud huvitava teema 18. sajandi lõpuveerandil ilmunud väärtusliku ülevaate lugemise põhjal: “Eesti talurahva seksuaalelu kirjeldused August Wilhelm Hupeli teoses *Topograafilised teated Eesti- ja Liivimaalt*”. Metsvahi peab Hupeli

*Folkloristid 2015. aasta talvekonverentsi ettekandeid jälgimas.
Ergo-Hart Västriku foto 2015.*

kirjeldust etnograafilise reaalsuse heaks kajastuseks, mis pakub vajalikke andmeid eesti perekonnaloo uurimiseks. Tema järel sõna saanud Liisi Laineste jälgib teatavasti huumori väljendusviise, sealhulgas visuaalsust. Ettekanne “Teise maailmasõja sündmuste meenutamine koomiksivormis” käsitles eluloo ja valitud ajaloosündmuste edastamist naljapiltide sarjana. Analüütilise raami moodustas idee konfliktse konteksti mõjust eluloojutustusele ning huumori roll selles. Liina Paaes rääkis eesti viipekeelest, laenviibetest ja uute mõistete moodustamisest ning kasutamisest (“Rahvaluule alased mõisted eesti viipekeeles”). Kõneks olid nii rahvaluule üldine oskuskeel kui eestikeelsed mõisted kurtide folklooriga seotud nähtuste tähistamiseks. Etnograafilis-ajaloolise kirjelduse ning viipekeeleloome juurest siirduti toidutemaatikasse. Ell Vahtramäe (“Eesti toit ja rahvustoit”) arutles meedias avaldatu põhjal, missuguseid sööke on määratletud kui rahvustoitu ja/või eesti toitu. Samuti huvitas kõnelejat, mida neis seostes on jutustatud ning kuidas see kõik sobitub mälu, identiteedi ja tarbijakultuuri märksõnadega, mil määral moodustub sotsiaalne tekst.

Anastasiya Astapova, Margaret Lyngdohi ja Alevtina Solovyova ettekanded lisasid konverentsile kultuuridevahelist mõõdet. Astapova vaagis Valgevenes tänapäeval levivaid kuulujutte jälgimistegevusest (“No Rules – No Trust: Democracy and Rumors about Surveillance”). Juttudele annab omalt poolt hoogu võimukandjate tegevuse läbi-paistatus ning kahtlused, et nüüdisaegsete kommunikatsioonivahendite kasutamine teeb totaalse jälgimise ka suhteliselt hõlpsaks. Linnamuistendite uurijad tegelevadki just sedasorti ainekuga, mille puhul inimesed tegelikult ei tunneta kogetava olukorra

või kõneldavate juttude ühisosa folklooriga. Margaret Lyngdoh käsitles ettekandes “On Why the West is a Taboo Direction among the Khasis” õnnetuste koha ümber vormuvat folkloori, milles ilmnevad nii kristlikud, omausundilised kui sekulaarsed uskumused, eriti läänesuunaga seotud tabu khasi usundis. Alevtina Solovyova sõnavõtt “Gold Coins, Singing Monks and Restless Places: A Historical Memory of Mongolian Demonological Topics” põhines Mongoolias tehtud välitöödel (läbiviijaks Venemaa Riikliku Humanitaartähtsuse folkloori- ja semiootika keskus) ning keskendus demonoloogilistele uskumustele kohalikus ajaloolises pärimuses. Lähemalt tutvustas ta esiteks lugudetsükli hiina kaupmeeste vaimude omandis olevatest kuldmüntidest ning teiseks salapärasest tulukestest ja aegajalt kostvatest palvelauludest buda munkade kalmistul.

Muusikalist elamust pakkusid esimese tööpäeva õhtul lauljad-pillimängijad Mooste rahvamuusikakoolist Krista ja Raivo Sildoja eestvedamisel. Jalg hakkas iseenesest muusika taktis kõpsuma ning laulud innustasid kaasa laulma.

Pärast konverentsimuljete kristalliseerumist võib öelda, et tegu oli uudseid vaatenurki avava õnnestunud korraldatud teadusüritusega, mis rikastas osavõtjaid igas mõttes. Piret Voolaiu initsiatiivil ja infotehnoloogia praktikandi Raido Kuusi käe läbi on serverisse folklore.ee sisustatud talvekonverentside e-kodu (<http://www.folklore.ee/ri/talvekonverents/>), mis võimaldab üle vaadata ja meelde tuletada kõike kümnel üritusel toimunut.

Mare Kalda

Kogumistöö Eesti Rahvaluule Arhiivis 2014. aastal ja Eesti Vabariigi Presidendi rahvaluule kogumispreemia

Eesti Rahvaluule Arhiivis tehti 24. aprillil 2015 kokkuvõtteid möödunud rahvaluule kogumise aastast. Haridus- ja teadusminister Jürgen Ligi andis üle ka Eesti Vabariigi Presidendi preemiad 2014. aasta parimatele rahvaluulekogujatele. Selles lühikeses ülevaates tutvustan presidendi rahvaluule preemia saajate töid, seejärel annan ülevaate teiste vabatahtlike rahvaluulekogujate poolt tehtud tööst ning räägin põgusalt möödunud aastal läbiviidud kodupärimuse kogumisvõistlusest.

Rahvaluule arhiivi eelmise aasta kogumistööd iseloomustavad arvud ei ole sugugi väikesed. 2014. aastal laekus arhiivi kokku üle 6500 lehekülje kirjapanekuid, 2000 fotot ja 351 audiovisuaalset säilikut.

Kogutu on vabatahtlike kaastööliste, üliõpilaste, kutseliste folkloristide ja naaber-teaduste esindajate ühise töö tulemus. Siinjuures on pidanud valikuid tegema kõik kogujad – mida kirjutada, kuidas oma ja teiste mõtteid kirja panna ning kuidas leida aega selle vormistamiseks jne. Ka arhiivitöötajatel tuleb teha mitmeid valikuid, nii majanduslikke kui ka sisulisi. Mida võtta vastu hoiule, mis asjad väärivad hoidmist aastate taha ja kas selleks kõigeeks jätkub vahendeid? On see otstarbekas, on see põhjendatud, et kasutame riigi ressursse just sel viisil?

Fotol rahvaluulekogujad ja kirjandusmuuseumi töötajad koos teadus- ja haridusminister Jürgen Ligiga. Alar Madissoni foto 2015.

Fotol vasakult: Anne Rebane, Liis Reha, Eha Võso, Katre Koppel, Jürgen Ligi. Alar Madissoni foto 2015.

Sel aastal jätkus arhiivimaterjalide kättesaadavaks tegemine veebi vahendusel failihoidla Kivike kaudu. Rahvaluulearhiivi kogudest on praeguseks Kivikeses 53 884 säiliku kirjeldus, neist enam kui pooled on lisatud 2014. aastal.

Presidendi preemia

2015. aasta rahvaluulekogumise preemiad sai neli inimest.

Liis Reha ja Katre Koppel said rahvaluulepreemia Viljandi Kultuuriakadeemia pärimuse kogumise eest. Kogutud materjalist koostati raamat *Ühine teistsugusus: artikleid ja esseid TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia 60. aastapäevaks*. Liis Reha ja Katre Koppel olid selle projekti eestvedajad. Kuigi kogumistöö organiseerimisel ja läbiviimisel ning küsitluskavade koostamisel osales suurem arutlusrühm, oli mitmesugune vahendus- ja korraldustöö just nende kahe kanda. Kogujate koordineerimine ja juhendamine ning hilisem materjali koondamine ja selle süstematiseerimine arhiivi üleandmiseks on tööloigud, mis nõuavad aega, vaeva ja pühendumist.

Kogutud materjali hulk on suur: 63 intervjuud helisalvestustena, intervjuude lite-reeringud tekstidena (1155 digilehekülge), 270 digifotot, 2 videofaili. Lisaks asjaolule, et see kogu koondab ühe, erinevate nimetuste all (Viljandi kultuurikool, kultuurikolledž, kultuuriakadeemia) tuntud kooli ajalugu, saab koguga tutvudes selgeks ka see, kuivõrd omailmeline on see kool meie hariduspildis – oma ühiselamute, loominguliste õppejõudude, ja veel loomingulisemate tudengitega. Nii saab artiklikogumikust lugeda, kuidas nägi välja vastuseis kultuurikooli tudengite ehk kampsunite ja Viljandi noorte ehk nõjõmmide vahel; sellest, kuidas rahvusliku käsitöö eriala tudengil oli välja arvatud, palju kodutööks antud käsitööst jõudis ta rongisõidul Raplast Viljandisse teha, näiteks mitu rida sokke-kindaid kududa. Kogutud ainesest leiab palju sellist, mida ametlikes dokumentides pole, kuid mis näitavad kooli hoopis teisest ja kohati sisulise-mastki küljest kui ametlikud paberid.

Anne Rebane on arhiivi vahendanud oma mälestusi vanaemast, vanaema teadmisi ravimtaimedest ja nendega ravimisest, kalendritähtpäevade pidamisest oma kodus. Kaasahaaravalt ja soojas toonis on ta kirjeldanud nende elu Lasnamäel, kui seal ei olnud veel uut linnaosa, olid vaid üksikud majad. Samuti on ta kinkinud muuseumile vanaema eluloo ja vanaema kirjutatud vihiku mõistatustega. Oma kaasalöömist rahvaluulekogumisel alustaski Anne Rebane vanaema mälestusega, jõudes sealtkaudu oma elu ja kogemuste kirjeldamiseni. Anne Rebane on osalenud arhiivi kogumisvõistlustel, sealjuures Soomelugude kirjutamise võistlusel, naljalugude ja lastemängude kogumise võistlusel ning kodupärimuse kogumisel eelmisel aastal. Samuti on ta saatnud 101 fotot oma perekonna, vanaema õe perest. Fotodel kujutatakse ühe perekonna elu 1930. aastatel Haapsalus.

Eha Võso on samuti osalenud arhiivi viimasel kolmel kogumisvõistlusel. Tema kirjutised on kaasahaaravad, humoorikad ning täpsed ja detailirikkad. Et ta on töötanud lasteaiapäetajana, on talle teatud teemad, näiteks lastemängud, olnud ka südamelähedased, samuti naljalood, kus käsitletakse naljakaid juhtumeid lasteaiapäetajate elust, mida kirjutaja hästi tunneb.

Ka kodupärimuse võistlustöö on kirjutatud sisseelamise ja mõtestatusega, nagu ka paljude teiste kirjutajate kaastööd. Eha Võso kodupärimuse tööd ilmestavad rohked fotod tema praegusest elupaigast, Mootse talust Võnnu kihelkonnas.

Mullusest kogumistööst

Preemiasaajate kõrval on jätkanud oma kogumistööd mitmed teisedki.

Leelo Viita ja Margit Korotkova jätkasid õigeusu ja rahvapärase traditsiooni talletamist ja uurimist Setomaal ja selle lähialadel. 2014. aastal käidi ringi Värskas ja Orava valla külates ning küsitleti 74 kohalikku inimest vanuses 56–91 aastat. Vestluste keskmes olid usundi- ja kombestikuteemad, nt aastaring Setomaal, õigeusu- ja külapühadega seotud tähtpäevad, aga ka suhtumine uskumisse ja usundisse.

Intervjuude tulemusena ilmnes, et nii Mikitamäe, Rápina, Värskas kui ka Orava valla õigeusklike seas on õigeusutraditsioonil endiselt väga oluline osa nii igapäevases kui ka aastaringi pühadetsükli kombestikus ja uskumustes. Setode silmis on usk igapäeva eluga lahutamatult seotud, usk on elav.

Vello Tohter Kullamaa vallast Liivi külast on aastakümnete jooksul teinud rohkelt fotosid oma perest, kodukülast ja naaberküladest. Samuti on ta kirja pannud oma mälestused toimetamistest kodukülas Mõrdus.

Zoja Idvani andis arhiivi 53 lehekülge lapsepõlvemälestusi, mälestusi oma vanemate elust Eestis ja Siberis ning nende juurde 74 fotot.

Kodupärimuse raames andsid oma koostatud pere- ja külalugusid üle veel mitmed inimesed.

Eduard Parts on üles kirjutanud oma Peipsitaguse Oudova-kandi eesti asunduses elanud suguvõsa-liikmete elukäigu ja kirja pannud ka enda mälestused, käsikiri sisaldab ka rohkelt fotosid koos seletustega. Käsitledes Venemaale rännanud eestlaste saatust tulevad jutuks Venemaa eestlasi 20. sajandi teisel poolel puudutanud traagilised sündmused.

Mall Hiimäe viis läbi vaimujuttude küsitluse Virumaal, et koguda materjali raamatu *Virumaa vanad vaimujutud* tarvis. Laekus 101 lehekülge vastuseid mitmelt vastajalt (Inge Arula, Kaja Kasemaa, Eva Nõlve, Anu Soon, Heili Tarjan, Alli Tõnissoo jt).

Üliõpilased on eelmisel aastal jõudnud korrastada ja nende juhendajad üle anda mitmeid varasemate välitööde materjale. Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia ja Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia pärimusmuusika üliõpilaste Karjala õppe- ja kogumisretkelt on laekunud nimekirjadega varustatud fotosid.

Tartu Ülikooli folkloristlike välitööde kursuse tudengid käisid 2011. aastal välitöödel Kihnus, neid juhendasid Merili Metsvahi ja Pihla Maria Siim. Korrastatud on helisäilikuid, fotosid ja päevikuid.

Kihnus käidi teavet saamas ka järgmise projekti raames, nimelt vedas Jaan Sudak 2013. aastal eest unenäopärimuse projekti. Küsitlusel keskenduti unenäoseletustele, unenägede täideminemisele, aga ka laiemalt usundilisele traditsioonile. Praeguseks on helisalvestused korrastatud, varustatud nimekirjadega. Kogumistöös osales kaheksa kogujat, nimekirju on Jaan Sudaku kõrval tõhusalt vormistanud ka Tenno Teidearu.

Mitmelt poolt on arhiivi täiendatud salmikute ja laulikutega.

Kodupärimuse kogumise võistlus

2014. aastal viidi läbi kodupärimuse kogumisvõistlus “Millest tunnen oma kodu? Lood meie kodudest”, seda koordineeris ERA vanemteadur Mari Sarv.

Kogumisaktsiooni eesmärk oli kaardistada tänapäeva eestlaste kodukogemust: kus meie kodud asuvad ja on asunud, kas need on põlised, ostetud, üüritud või ise rajatud, mida me oma kodu ja koduümbruse kohta teame ja edasi pärandada tahame, kuidas tekkib kodutunne, kui palju on inimestel elu jooksul kodusid olnud ja milliste tunnetega on seotud koduvahetus?

Aktsiooni raames laekus 72 saadetist: 774 paberlehekülge, peaaegu 1000 digilehekülge ning hulgaliselt fotosid. Saadetised näitavad ilmekalt, kui palju on inimesed (võrreldes varasema elulaadiga) elu jooksul kodusid vahetanud, ning annavad aimu ka koduvahetamise põhjustest. Võrreldes varasemate rahvaluulekogudega tõusevad esile linlaste kodulood, inimeste suhe linnamaastikuga. Selgesti on aimatav ka eri põlvkondade kodutunnetus: kooliõpilastele on kodu eelkõige koht, kus on nende vanemad ja perekond; tudengiealised hindavad kodu juures eelkõige privaatsust, võimalust olla ja käituda oma tahtmist mööda – kodu kui “koht” näib olevat vähem oluline. Vanema põlvkonna kodulood on aga mitmetahulisemad, pikitud elulooliste seikade, mälestuste ja nendega seotud emotsioonidega. Vanema põlvkonna kodulugude taustaks on keerukad sõjaaegsed ja sõjajärgsed aastad, sõja, vägivalda ja repressioonide ning NSV Liidust saabunud sisseränduritega seotud kogemused. Hilisemaid saatusi on tugevalt mõjutanud nõukogude-aegne töölesuunamispoliitika. Paljudes vanema põlvkonna saadetistes leidub lugusid ühel või teisel põhjusel kodust ilma jäämisest. Üksikud kirjutajad elavad siiski ka oma põlises kodupaigas.

Võistlusele saadeti mitmeid pere- ja suguvõsalugusid, hoolikalt koostatud ülevaateid oma erinevatest kodudest, lugusid ja tundeid seoses nendega. Lugusid aitasid ilmetada eri aegadest pärit fotod, suuremal hulgal saatsid neid Kaie Humal, Helma Kaeval, Tea Kink, Urve-Mai Männik, Enda Naaber, Ene Raudkats, Tuuli Reinsoo, Atilje-Valmiine Roosiväli, Selma Vasar.

Tuumakad tööd saatsid võistlusele Lo Järvekülg, Raivo Kaik, Anne Kurepalu, Age-Li Liivak, Maie Matvei, Ellen Muru, Anne Nurgamaa, Maria Peep ja Maret Usar. Mitmeid töid ilmetasid fotod.

Kogumisvõistlusel osalesid sisukate töödega Tiit Birkan, Tiina Edvand, Imbi-Harieta Eenlo, Külli Heinla, Mall Hiiemäe, Mall Johanson, Holger Kaints, Rosaali Karjam, Triin ja Jürgen Kusmin, Ülle-Reet Landsmann, Leida Naariste, Leida Oeselg, Silvia Paluoja, Helle Patterson, Maris Reintal, Kaisa Roosileht, Anu Soon, Silver Säga, Asta ja Enno Säinast, Pille Tamm, Väino Tiimus, Asael Truupõld jt.

Oma kodust kirjutasid ka praegused üliõpilased, Tartu Ülikooli arhiivipraktika ainekursusel osalejad Kristiina Kapper, Laura Mäemets, Mari-Liis Pruul, Rosmary Suigusaar, Tenno Teidearu, ja Liisi Reitalu. Samuti olid osavõtjate seas Kadrina Kesk-kooli õpilased (juhendaja õpetaja Liivi Heinla), väga hea töö kirjutas Joonas Kikerpill.

Kogumisvõistlust toetasid Eesti Rahvuskultuuri Fond ja Eesti Kultuurkapital. See võimaldas osalejaid tänutäheks premeerida ning materjali nõuetekohaselt arhiveerida, et see oleks kasutatav kõikidele soovijatele.

Sellised on valikud, mida tehti 2014. aastal. Muidugi tehakse valikuid, mõeldes tulevikule – kuidas meie lapsed ja lapselapsed saaksid meie kogetut, meie teadmisi lugeda, kuulata ja vaadata. Ning majandusliku külje kõrval tõstatub ka küsimus, kas järeltulevatel põlvdel jätkub tahtmist, aga ka vajadust ja keeleoskust üldse praegu kogutusse süüvida? Oma igapäevases elus loome ühiskogemust, kuhu peale lugude kuuluvad ka fotod, joonistused, luuletused ja laulud ning mida talletatakse Eesti erinevates

mäluasutustes. Kui meil on tahtmist lugeda Hurda-aegadel kogutud vanasõnu, olles need asetanud lõbusasse ja mängulisse vormi, ehk peaksime usaldama ka järeltulevaid põlvi ning andma neile võimaluse omamoodi mõtestada ja kujutada meie maailma.

Täname kõiki kaastöölisi ning kutsume kõiki osalema 2015. aasta kogumisvõistlusel “Minu maastikud”.

Astrid Tuisk

Fraseoloogiasümposiumion Poolas

Aprillikuu viimasel nädalal toimus Kirde-Poolas asuvas Białystoki ülikoolis, täpsemalt selle filoloogia teaduskonnas järjekordne kokkusaamine rahvusvahelise fraseoloogia uurimisprojekti *International Dialogue on Phraseology* (IDP) raames. Seekordne, kolmandat korda toimunud üritus kandis pealkirja *Phraseology and Beyond: Reproducible Language Units*. Korraldajaks projekti initsiaator ja juht, poola keele instituudi dotsent dr Joanna Szerzunowicz, kelle eestvedamisel pandi viis aastat tagasi alus koostööle Euroopa ja Jaapani fraseoloogide vahel. Kui erinevate riikide fraseoloogiauurijaid ühendav organisatsioon *Europhras* koondab peaaesjalikult Euroopa teadlasi, siis on tähelepanuväärne Poola kolleegide soov tekitada ühisosa ka pealtnäha kaugete keelte ja kultuuride uurimistöodes. Tänaeks on selle koostöö (Białystoki ülikooli ja Kwansai Gakuini ülikooli vahel) tulemina ilmunud kaks artiklikogumikku ja koostamisel kolmas.

Seekordne sümposiumion andis võimaluse tutvustada fraseoloogilist uurimistööd, sh eesti keeles tehtavat, Poola teadlastele ja ka kraadiõppuritele. Nii keskendus siin-

Esineb sümposiumioni korraldaja Joanna Szerzunowicz. Monika Siemieniuki foto 2015.

Anneli Baran ja IDP projekti eestvedaja Joanna Szerzunowicz Bialystoki ülikooli poola keele instituudis. Sylwia Baginska foto 2015.

kirjutaja oma plenaarettekandes reklaamikeele ja kujundkeele vahelistele kokkupõrgetele (*Textual and Visual Encounters in Advertisements*) tuues ilmekate suundumuste näidetena eelkõige Eestis tehtavad leivatoodete reklaamid. Urszula Andrejewicz kõneles tegusõna valentsivahekordadest fraseologismides poola keele korpuste põhjal, Marzena Ołędzka poola keele fraseologismide tundmisest põhikooli eksamitöodes pärast 2001. aasta keelereformi, Beata Piecychna juriidiliste tekstide tõlkeküsimustest hermeneutilisest vaatevinklist. Karolina Makowska rääkis vihjelistest pärisnimesid sisaldavatest pealkirjadest, mis hakkavad elama oma elu mingis muus valdkonnas (nt tootenimed), arutledes, kas kõik neist peentest vihjetest ka aru saavad, kuigi kultuurimälus peaksid sellised teemad talletuma. Aneta Orłowska tutvustas fraseologismide kasutamisel tehtavaid vigu poola keelt võõrkeelena õppivate üliõpilaste seas. Sümpoosioni korraldaja Joanna Szerzunowicz lahkas Poolas populaarse kohaliku õllesordi loominguilisi reklaamilahendusi fraseoloogilisest vaatepunktist. Samuti andis ta lühiülevaate Gruusia kolleegi Irine Goshkhetelianiga kahasse tehtud pilootprojektist aksioloogilis-mentaalse kaardistamise kohta vanasõnades. Sümpoosioni lõpetas IDP-projekti hetkeseisu tutvustus ja edasiste tööplaanide arutelu. Juba on väljakuulutatud järgmise rahvusvahelise artiklikogumiku (*Reproducible language units in an interdisciplinary perspective*) kaastööde tähtaeg (IDP 4). Joanna Szerzunowiczi töö tulemuslikkust tõestab seegi, et 2018. aastal toimub ühenduse *Europhras* suurskogunemine just Bialystoki ülikoolis.

Siinkirjutaja tänu kuulub küllakutsujale ja visiidi korraldajale Joanna Szerzunowiczile. Lähetus Bialystoki ülikooli sai teoks tänu akadeemilisele välisvahetusele Eesti Teaduste Akadeemia ja Poola Teaduste Akadeemia vahel.

Anneli Baran

Konverents “Noorte hääled”

Kümnes konverents “Noorte hääled” peeti 29. aprillil Eesti Rahva Muuseumi (ERM) näitusemajas ja 30. aprillil Eesti Kirjandusmuuseumi saalis. Konverentsi avasõna ütles ERMi direktor Tõnis Lukas, kes kiitis ühist ettevõtmist ning viitas ka ERMi eesootavale aastale ja muudatustele seoses uue muuseumihoone valmimisega ja sinna ümber kolimisega. “Noorte hääle” konverents toimus ERMi näitusemajas viimast korda.

Konverents algas Tartu Ülikooli (TÜ) etnoloogia magistrandi Tõnn Adermanni ettekandega, mis oli koostatud kahasse Eesti Kunstiakadeemia soome-ugri ekspeditsioonide juhendaja Marika Alveriga ning keskendus Peterburi eestlaste ja eestluse piirjoontele ja eripäradele. Selgus, et nende inimeste ring Peterburis, kes armastavad eesti keelt ja kultuuri ning tunnevad huvi siinse elu vastu, on üpris mitmekesine. Ettekandja võis välitööde põhjal tõdeda, et eestluse armastus käib üsna selgelt ka kõhu kaudu, nii pakutakse kodudes eestipäraseid toite. Olulise rõhuasetusena jäi kõlama, et kohalikud eestlased identifitseerivad endid just Peterburi eestlastena.

Eesti ja võrdleva rahvaluule magistrant Aivo Põlluäär andis kuulajatele ülevaate peaaegu sajandipikkusest setode eluolu ja kultuuri kujutamisest filmide kaudu. Kokkuvõtvalt võib nentida, et kui esimestes filmides on sõnaõigus olnud filmitegijail ning palju on lavastuslikku, siis 20. sajandi lõpuks on ka setodel endil olnud rohkem võimalusi kaasa rääkida, kuidas ja mida oma kultuuri kohta öelda. Palju on representatsiooniprotsessi mõjutanud ka tehnika olemasolu ja tase, raha, autori hoiakud ning tsensuur.

Kirjanduse ja kultuuriteaduste bakalaureuseõppe tudeng Hanna Linda Korp rändas Lauri Sommeri teose *Sealpool sood* abiga mööda raamatus tähenduslikke maastiku-paiku. Lauri Sommer on osavalt kokku sulatanud nii pärimuse kui ka biograafilised lood, andes seeläbi paikadele uue tähenduse. Korbi huvifookuses olid tekstisisiselt püha tähenduse saanud paigad ja viisid, kuidas lugejad on raamatu põhjal mingitele kohtadele uusi tähendusi omistanud.

TÜ etnoloogiadoktorant Eva-Liisa Roht kõneles kuulajatele usuvahetusest romade seas, selle põhjustest, tajutud seisunditest ning ka valitud usust loobumisest. Nii selgus, et eestlastega koos nelipühi kirikus käimine on uus positiivne kogemus, kuid mujal on kerged tekkima stereotüüpidega seotud konfliktid. Teisalt võivad tekkida sisemised konfliktid kiriklike töökspidamiste ning varasema uskumus- ja moraalisüsteemi vahel, mille tõttu on loobutud nt traditsioonilisest ennustamisega tegelemisest. Tagasilangused tavaeluprobleemide tõttu võivad jällegi viia kirikust lahkumiseni.

Teine etnoloogiadoktorant Anna Mishina andis ülevaate soome luteriusulistest meestest, kes vabatahtlikena on alates 1995. aastast üles ehitanud uusi pühakodasid maridele. Ettekandest tulid välja nii misjonile mineku põhjused, milleks peamiselt on soov pakkuda teistelegi võimalust kuulata jumalasõna oma emakeeles oma vaimses kodus, kui ka sealsete oludega kohanemise probleemid (napp pesemisvõimalus, keerulised olmetingimused, elementaarsete asjade puudus). Huvitava aspektina tuli esile oma maskuliinsuse tajumine, konstrueerimine ja esitamine läbi sellise misjonitöö.

Eesti ja võrdleva rahvaluule magistrant Jaan Sudak esitles unenäo teoreetilise analüüsivõimalusi Ungari päritolu Ameerika semiootiku ja keeleteadlase Thomas A. Sebeeki kontentanalüüsi kaudu ning tulemusi, mida ta leidis Eesti Rahvaluule Arhiivis oleva Kihnu saarelt pärit unenäoainese analüüsimisel. Ühtlasi osutas ettekandja,

et aegade jooksul on eri pärimusrühmad tõlgendanud unenägusid väga erinevalt, nii jaburduste kui ka kindlate tulevikunäitajatenä.

Etnoloogiamagistrant Mart Alaru tutvustas teerituaali meditatiivset ja unelevat poolt, ärkveloleku ja unelemise piirimal eksisteerimist. Teerituaali vaikne miljöo on hea pinnas unelemisele. Keskendunud unelemine võib olla tegevus, mis viib inspiratsioonini kunstis või abistab valikute tegemisel elus – teejoomine on meeli koondav praktika, milles fantaasialend on keskendatud.

Samuti etnoloogiamagistrant Margus Parts andis ülevaate juhitud jalutuskäigu meetodist ning tõi näiteid iseenda välitöödest Tartus. Juhitud jalutuskäik lähtub vajadusest kaardistada kultuurikandja suhet teda ümbritseva keskkonnaga. Meetodi eesmärk on püüda näha kõike läbi teise inimese (informandi) silmade, säilitades samas uurijapoolse refleksiivsuse. Meetod eeldab väga põhjalikke välitööde märkmeid.

Esimese päeva viimane ettekandja, etnoloogiadoktorant Katrin Alekand viis kuulajad visuaalsele teekonnale henna maailma, tutvustades ajalisel skaalal eri maadest pärit pilte, kaunistusi jm, mis seotud henna ning selle kasutamise kunstiga. Henna elementide leidmine juhufotodel ja maalidel nõuab aga treenitud silma. Ühtlasi on sellised leiud märgiks henna erinevate kasutusvaldkondade kohta nt rahvameditsiinis, igapäevaelus ning rituaalsetel eesmärkidel.

Teise päeva esimese ettekande tegi eesti ja soome-ugri keeleteaduse bakalaureuseõppe üliõpilane Patrick O'Rourke, kes kõneles Hädemeeste kihelkonna ja Kuramaa liivlaste mereteemalise folkloori sarnasustest ja erinevustest ning suurte erinevuste tagamaadest – kui Hädemeestes toimus eluolustiku ning kutseõppe areng, jäi Kuramaa liivlaste eluolu Hädemeestega võrreldes endiselt talupoeglikuks, mis tagas ka folkloorse teabe rohkuse.

Filosoofia teaduskonna bakalaureuseõppe tudeng Rahel Laura Vesik tutvustas kuulajatele Jaapani anime (multikad) ja manga (koomiksid) austajate viljeldavat *cosplay*-kultuuri Tartus ja Eestis, enda kostümeerimise kunsti ning selle jagamist teistega, samuti *cosplay* liikumise kasutamist erinevate kultuuriürituste allüritustel (nt PÖFFil). Kaheksa aasta eest Tartus Hugo Treffneri Gümnaasiumis alguse saanud konvent Animatsuri on nüüdseks kasvanud rahvusvaheliseks ürituseks, mille käigus saab eri tubades nt lugeda koomikseid, võistelda erinevates kategooriates ning on kasvanud laiemalt jaapani kultuuri tutvustavaks ürituseks.

Tallinna Ülikooli soome filoloogia bakalaureuseõppe üliõpilane Triin Pöldver andis ülevaate ühe perekonna eri põlvkondade esindajate mängudest ja seotud mälestustest. Pika mänguderea analüüsist selgus, et nii mitmedki esemed ja mängud on kandunud edasi ühelt põlvkonnalt teisele. Samas on muutunud laste iseseisvuse määr, tänapäeva lapsed on vähem õues kui varasemad põlvkonnad. Teisalt on just praegusel noorel põlvkonnal palju erinevaid mängukohti ja -tubasid. Mänguasjade olemasolu mõjutab tänapäeval ka reklaam, samuti oletasid intervjuueeritavad, et praeguste lastega mängitakse rohkem kui varem.

TÜ etnoloogia bakalaureuseõppe üliõpilane Anna-Kristina Rätsep analüüsis Seto Saatse muuseumi kohta Saatse kogukonnas, sidemeid külaelanikega ning muuseumi tähtsust kohalikul ja laiemal tasandil. Muuseum on kogukonna mälestuste hoidja ja kohalik tööandja, sealselele eksponaatidele omistavad kohalikud sümbolset väärtust, muuseumis korraldatavad üritused tekitavad hõredaltasustatud piirkonnas ajutise kogukonna tunde ja toovad sinna turiste.

Noorte hääle konverentsi akadeemilise osa lõpetas poole tunnine diskussioon, et arutleda konverentsi vormi ja sisu üle. Leiti, et konverentsi korraldamisel võiks lisaks ERMile ja kirjandusmuuseumile olla suurem roll ka ülikoolil (rahvaluule ja etnoloogia osakondadel) ning tudengeid koondaval organisatsioonil NEFA. Samuti leidis toetust mõtte tuua konverentside päevakavasse tagasi diskussiooniosa, mis võiks ettekannetele tagasiside andmise kõrval mõnel juhul olla keskendunud ka konkreetsetele üldiselt valdkonnas aktuaalsetele teemadele.

Konverentsi “Noorte hääled” lõpetasid esitlused – Lona Päll Eesti Rahvaluule Arhiivi kohapärimuse töörühmast kutsus noori osa võtma uuest kogumisvõistlusest “Minu maastikud”. Mall Hiimäe haigestumise tõttu esitles tema tütar ja illustatsioonide autor Mari Hiimäe Mall Hiimäe koostatud raamatut *Virumaa vanad vaimujutud*.

Ave Goršič, Piret Koosa

Folkloristide rahvusvaheline suvekool Seili saarel

11.–18. juunini leidis Soomes aset üheksas folkloristide suvekohtumine *Folklore Fellows Summerschool*. Seekordse suvekooli teemaks oli digitaalajastu folkloristika (*Doing Folkloristics in the Digital Age*). Ürituse korraldajad, Turu Ülikooli folkloristid eesotsas dr Anne Heimo ja prof Pekka Hakamiehega olid toimumispaigaks valinud esmakordselt Turu ülikooli keskkonnauuringute keskuse Turu arhipelaagi kuuluval Seili saarel.

Varasemad suvekoolid – esimene aastal 1991 – on toimunud selliste institutsioonide nagu Soome Teaduste Akadeemia, Soome erinevate ülikoolide folkloristika osakondade (Helsingi, Turu, Joensuu) ja Soome Kirjanduse Seltsi rahvaluule arhiivi koostöös. Tänapäevaks on üritustesari omandanud laialdase rahvusvahelise tuntuse. Suvekooli ellukutsujad ja edasivijad on seadnud eesmärgiks tuua kokku eri maade folkloriste – ühelt poolt juba omal alal tegutsevaid spetsialiste, eelkõige aga folkloristika alal doktoritööd kirjutavaid tudengeid. Seekordsegi suvekooli osavõtjad, ühtekokku 30, tulid sellistest riikidest, nagu USA, Hiina, Poola, Ungari, Iirimaa, Šotimaa, Tšehhi, Kosovo, Itaalia, Valgevene, Soome, Eesti.

Plenaarettekandjateks olid sel korral kutsutud Lynne McNeill, Sari Östman, Jaakko Suominen, Robert G. Howard, Trevor J. Blank, Anneli Baran, Anne Heimo, Kirsi Hänninen, Christoph Schmitt, Lauri Harvilahti. Korraldajad olid välja toonud viis teemat, mille üle sooviti viie päeva jooksul põhjalikumalt arutleda: *Online communities and creativity; Authorship and popular culture; New heritage and curation; The Internet as a field for folkloristics: Methodology and research ethics; Digital archives, interoperability and common practices*. Üldistatult võib öelda, et nii plenaar- kui töörühmade ettekannetes olid keskseteks mõisteteks internetiloomed ja selle eripärad, autorlus digitaalkeskonnas, digitaliseerimine ja uurimiseetika, digitaalpärandi arhiveerimine ja uurimine.

Suvekooli avaesineja oli Lynne McNeill (Utah State University), kes keskendus oma ettekandes – inspireerides ka seekordse suvekooli juhtmõtet – *Today's Innovation*

Foto 1. Suvekoolist osavõtjad teel Seili saarele. Anneli Barani foto 2015.

Foto 2. Seili saar. Anneli Barani foto 2015.

is Tomorrow's Tradition: Folkloristics in the Digital Age traditsiooni, leviku, žanri ja innovatsiooni keerukate vahekordade analüüsile digitaalse folkloori näitel. Ta rõhutas, et muutunud kontekst ehk digitaalne keskkond nõuab teistlaadset lähenemist sellistele folkloristika kesksetele mõistetele nagu rühm, tekst, esitus. Teine esimese päeva ple-naaresineja, sotsiaalmeedia uurija Sari Östman (Turu ülikool) lahkas internetiuuringu-tega kaasnevat uurijaeetikat (*Internet Ethnography and Research Ethics*). Sama päeva töörühma ettekannete teemadeks olid tehnoloogiliste arengute mõju kultuurimälule ja Facebook kui nn digitaalne mälu (Arbnora Dushi, Kosovo), pärimuse määratlemine digitaalses keskkonnas ja selle kogumine-korraldamine (Kelly Fitzgerald, Dublin), viha-kõne internetikeskkonnas Soome rootsikeelse kogukonna näitel (Karin Sandell, Turu), uudsed folkloorižanrid hiinakeelses internetis (Zhijuan Zhang, Peking). Avapäev lõpetati folklooriarhiivide tutvustustega Iirimaa (Fitzgerald) ja Soome (Lauri Harvilahti) näitel.

Teise päeva avas Robert G. Howard (University of Wisconsin-Madison), kes oma ettekandes *Just Another Killer App: Digital Folklore as Practice* käsitles konkreetsete näidete najal individuaalse ja kogukondliku vahekorda digitaalses kommunikatsioonis. Ta tõi esile binaarse aspekti – ühelt poolt individuaalne vabadus, teisalt insti-tutsionaalne kontroll – rõhutades, et protsesside asemel on tegu pigem igapäevaste praktikatega, mis on eesmärgistatud ja vastavad seejuures kindlatele ühiskondlikele

Foto 3. Hetk suvekooli avapäevast, Pekka Hakamies ja Lauri Harvilahti.
Anneli Barani foto 2015.

ootustele. Neljas plenaarettokandja, Turu Ülikooli digitaalkultuuri professor Jaakko Suominen vaatles oma ettekandes *On Trails of Mario: Combining Oral Historical Online Inquiries and Contemporary Sources in a Study of Video Game Cultural History* videomängude ajaloolist arengut Soomes ja tutvustas interneti-põhist (Webropol 2.0) küsitlust, tuues välja huvipakkuvamaid seiku tulemustest. Ta pakkus ühe selgitusena mängude ülipopulaarsuse kohta 1990. aastate Soome ühiskonnas välja mõiste *household morale*, st tegemist oli millegi üldaktsepteeritava ja laiemapinnalisega, mitte ainult üksikutele huvirühmadele mõelduga. Paneeli pärastlõunastes etteastetes olid fookuses selline uudne ilming nagu *biohacking*-liikumine (London Brickley, Missouri-Columbia), müütide ja ajaloo kasutamine *online*-mängukeskkonna EVE näitel (Robert Jr. Guyker, New York), digitaalmängud kui dünaamilised folkloristlikud tegevused, *enactivism* ja personaalsed narratiivid mängusituatsioonis (Jukka Vahlo, Turu), digitaalne narratiivne eneseväljendus Eesti internetifoorumites (Maili Pilt, Tartu).

Pärast pühapäevast väljasõitu Soome suvituslinna Naantalisse jätkus suvekool esmaspäeval, fookuses internetiloome, autorlus, poliitiline folkloor ja huumor. Siinkirjutaja keskendus oma ettekandes *Internet Creativeness: From Individuation to Social Force* Eesti ainese näitel poliitiliste protsesside ja Web 2.0 seostele ja vastastikustele mõjutustele. Teine sama päeva plenaarettokandja Trevor J. Blank (State University of New York at Potsdam) vaagis autorluse tähendust digitaalajastul, kus igaüks saab tänu uutele tehnoloogilistele võimalustele ise luua tähendusi ja tähenduslikke interaktsioone; küsimus aga jääb, kuidas ära tunda, koguda, säilitada ja uurida neid peajasjalikult tüürikese elueaga ilminguid. Neljanda päeva teistest ettekannetest kahes keskenduti poliitikale ja sotsiaalmeedia vahelistele suhetele: poliitilise jälgimise ja kuulujuttude seostele Valgevene näitel (Anastasiya Astapova, Tartu) ning loominguilisuse ja huumori suhetele Ungari valimisreklaami analüüsi toel (Katalin Vargha, Budapest). Kaks ettekandjat lahkasid esituse fenomeni internetikeskkonnas, täiendades sobivalt teineteise etteasteid. Kui ühes neist vaadeldi konkreetse näite najal – kaasaegse runolaulu viljelemine – nn modernse traditsiooni ja sotsiaalmeedia rolli selles (Heidi Haapojä, Helsingi), siis teises anti ülevaade senisest diskussioonist esituse-mõiste üle digikeskkonnas, pakkudes välja omapoolseid täiendusi poeetilise ja pragmaatika tasandi sissetoomise näol (Antti Lindfors, Turu).

Suvekooli kahe viimase päeva ettekanded olid pühendatud arhiveerimisele digiajastul ja sellega seotud problemaatikale. Anne Heimo koos Kirsi Hännineniga (Turu ülikool) arutlesid oma ettekandes digitaalse pärandi ja osalusarhiivide üle. Nad töid välja, et sotsiaalmeedia on tugevalt muutnud arusaamu arhiivist kui sellisest, mille tulemusena on tekkinud uut tüüpi koostöö nn tavainimeste ja institutsioonide vahel. Samuti on muutunud pärandi mõiste. Ei saa kõnelda ühest ainuõigest lähenemisest, mis määratleb selle, mida tuleb mõista ja kohelda traditsioonilisena ja seega ka säilitamisväärseks pidada. Nii Petr Janeček (Praha), Nicholas Le Bigre (Aberdeen) kui ka Emanuel Valentin (Bozen-Bolzano) andsid oma etteastetes konkreetse keele- ja kultuuriruumi näidete toel ülevaate uurimismaterjali kogumisest, milleks üha enam kasutatakse kaasaegseid tehnilisi võimalusi, sel moel kogutu olemusest ning säilitamisest/digiteerimisest, aga ka uurimisküsimustest. Päeva lõpetas Šotimaal asuva *Elphinstone Institute Archives* tutvustus (Le Bigre).

Foto 4. FFSS 2015 osavõtjate ühispilt. Tuomas Hovi foto 2015.

Mõlemad viimase päeva plenaarettekandjad, nii Lauri Harvilahti (Soome Kirjanduse Selts) kui Christoph Schmitt (Rostocki Ülikool) rõhutasid vajadust veelgi aktiivsemalt tegeleda arhiivisäilike digiteerimisega, pidades samal ajal silmas nende kasutuskõlblikkust ka kaugemas tulevikus; asjaolu, mis nõuab senisest tihedamat koostööd folkloristide ja arvutiteadlaste vahel. Ka leidsid taas märkimist eetilised küsimused, mis seonduvad folkloori esitamisega avalikes andmebaasides. Samu küsimusi lahkasid oma esinemistes ka Bi Chuanlong (Peking), Kaisa Kulasalu (Tartu) ja Emese Ilyefalvi (Budapest). Suvekoolile pani viimase esinejana punkti Agnieszka Matkowska (Poznan), kes arutles sotsiaalmeedia rolli üle folklooriloomes ja identiteedi kujundamises konkreetse rahvusrühma (Venemaal elavad burjaadid) näitel.

Kokkuvõtvalt võib tõdeda, et FFSS 2015 õnnestus igati ning andis mõtte- ja arutlusainet kõigile, kes huvituvad folkloristikast digitaalsel ajastul. Minu tänusõnad lähevad korraldajaile Annele, Pekkale, Tuomasele, ning loomulikult kõigile osavõtjatele, tänu kellele seekordne suvekool teoks sai.

Anneli Baran

Folkloori lühivormide tänapäevasest kasutusest SIEFi 12. kongressil Zagrebis

21.–25. juunini 2015 toimus Horvaatias Zagrebis Rahvusvahelise Etnoloogia ja Folkloori Seltsi SIEF (*International Society for Ethnology and Folklore*) kongress *Utopias, Realities, Heritages: Ethnographies for the 21st Century* (Utoopiad, tegelikkused, pärandid: 21. sajandi etnograafiad). 12. korda peetud kongressi eesmärk oli ühendada eri riikide teadlasi – peamiselt etnolooge, folkloriste, kultuuri-uurijaid, antropolooge – ja pakkuda laiahaardeline foorum mitmesuguste kultuurinähtuste mõtestamiseks (esimene kongress toimus 1971. aasta augustis Pariisis). Tuhatkonna osalejaga (üle 800 ettekande, üle 100 paneeli) akadeemilisel suursündmusel leidis 22. juunil aset paneel Nar005 *Short folklore forms in contemporary use* (Folkloori lühivormid tänapäevasest kasutusest). Paneeli korraldasid Piret Voolaid Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonnast ja Saša Babič Sloveenia Etnoloogia Instituudist, modereeris Liisa Granbom-Herranen Turu Ülikoolist, vt paneeli ajakava ja ettekannete teese veebilehel <http://www.nomadit.co.uk/sief/sief2015/panels.php5?PanelID=3449>). Idee sel teemal ühispaneel luua tekkis möödunud sügisel rahvusvahelisel vanasõnakollokviumil Taviras, täpsemalt osalusest aastail 2012–2015 kestnud rahvusvahelises koostööprojekti *Proverbial expressions in newspapers. Comparative study in Slovenia, Estonia and Finland* (Vanasõnaväljendid ajalehtedes. Võrdlev uuring Sloveenias, Eestis ja Soomes), mille siht oli analüüsida samaaegsete vaatlusperioodide vältel vanasõnade kasutamise määra ja viise kolme riigi päevalehtedes (Eestis *Postimees* ja *Tartu Postimees*, Soomes *Helsingin Sanomat* ja *Salon Seudun Sanomat*, Sloveenias *Delo* ja *Dnevnik*) ning võrrelda arhailise ja uue ainese osakaalu tänapäeva ajakirjanduses.

Seitsmest ettekandest koosnenud paneeli eesmärk oli keskenduda folkloori lühivormidele ehk klassikalises tähenduses vanasõnadele, kõnekäändudele, mõistatustele, aga ka lühematele narratiivi- ja jutuzanritele laiemalt ning analüüsida nende väljendusviise, kasutust, arenguid ja levikut tänapäeval. Paneelis said esinejatena sõna teadlased, kes käsitlevad oma uurijaelus mitmesugust lühifolkloori väga erinevatest vaatepunktidest, iga ettekande järel toimusid ka elavad arutelud. Fookuses olid ainese mängulisusele ja loovusele üles ehitatud uued formaadid (nt ajakirjanduses, reklaamitööstuses, sotsiaalmeedias), uued kontekstid, milles lühifolkloori rakendatakse. Kõneks tuli folkloori lühivormide kogumise ja uurimise problemaatika ja meetodika tänapäeval. Analüüsiti mitmesuguseid nähtusi, nt vanasõnade kasutamine mobiilisõnumites Soome ajalehtede näitel (Liisa Granbom-Herränen) ja horoskoopides Eesti päevalehtede iseäranis *Postimehe* päevahoroskoopide näitel (Piret Voolaid), vaatluse all olid mõistatuste ja huumori vahekorrad (Annikki Kaivola-Bregenhøj Soomest), nn habemega / vanade naljade levik internetisuhtluses (Liisi Laineste Eestist), lühivormide kasutamine sloveenikeelsetes lasteajakirjades (Saša Babič), keerd- ehk naljaküsimused traditsioonilises ja nüüdisaegses ungari folklooris (Katalin Vargha Ungarist), tüngad ehk nn alltõmbamisevembud kognitiivsest vaatepunktist (Radu Umbres Rumeeniast). Paneeli tulemusena võib kinditada, et vanasõnad, mõistatused, lühinaljad on elujõuline tänapäeva folkloor, mida kohtab ja mis levib igapäevaelus väga mitmesugustes kanalites. Peetud ettekannete põhjal on plaanis koostada Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonnas ilmuva ajakirja *Folklore: Electronic Journal of Folklore* folkloori lühivormide erinumber.

Liisa Granbom-Herranen ja Piret Voolaid – ettekande järgne arutelu. Saša Babiči foto 2015.

Auditoorium Saša Babiči ettekannet kuulamas. Piret Voolaiu foto 2015.

Peale oma paneeli oli kongressil võimalik saada infot ja osaleda kogu kultuuri-uurimise valdkonna äärmiselt laias diapsoonis, kuulata plenaarettekandeid (avatseremoonial Lundi ülikooli professori Orvar Löfgreni ettekanne *Living in the Past, the Present and the Future: Synchronizing Everyday Life*; järgnevatel päevadel Zagrebi Etnoloogia ja Folklooriuuringute Instituudi teadusnõuniku Jasna Čapo ettekanne *'Returnee' and 'Expatriate Bubbles': Alternative Modes of the Search for Community?*; New Yorgi ülikooli kaasprofessori Deborah Kapchani ettekanne *Slow Ethnography, Slow Activism: Listening, Witnessing and the Longue Durée*; Zurichi ülikooli professori Bernhard Tschofeni ettekanne *The Experience of Culture: Approaches to an Ethnography of the Immediate in Complex Relations*) ning osaleda teistes paneelides ja töörühmades. Kongressi mahuka programmi ja ettekannete täistesidega võib huvi korral tutvuda internetiaadressil <http://www.siefhome.org/downloads/congresses/sief2015/SIEF2015-web.pdf>.

Piret Voolaid

Kroonika

Akadeemilises Rahvaluule Seltsis

28. mail esines Akadeemilise Rahvaluule Seltsi hooaja viimasel koosolekul Eda Kalmre: “Heale jutule ei ole tõe takistuseks: linnalegendid ja kuulujutud 35 aastat hiljem”. Kuulutati välja Eesti folkloristika aastapremia saaja, kuulati ära ARSi juhatuse 2014. aasta tegevus- ja finantsaruanne ning valiti uus juhatuse.

Alates 2011. aastast on Akadeemiline Rahvaluule Selts koostöös Eesti Kultuurkapitali Rahvakultuuri sihtkapitaliga andnud välja Eesti folkloristika aastapremiat, et tõsta esile preemia saamisele eelnenud aasta jooksul silma paistnud folkloristi tegevust. Varasematel aastatel on preemia pälvinud Tiiu Jaago (2011), Madis Arukask (2012), Janika Oras (2013) ja Eda Kalmre (2014).

Sel aastal esitati preemiakomisjonile kolm kandidaati: Risto Järv, Anu Korb ja Mare Kõiva. Kõigi mainitute 2014. aasta oli tegus ja laiahaardeline – valminud on nii teadusartikleid, allikapublikatsioone, populaarteaduslikke väljaandeid kui ka heliplaate. Kõigi ülesseatute puhul tõsteti esile ka nende teadusorganisatoorset tegevust.

2015. aasta Eesti folkloristika preemia otsustati anda Eesti Kirjandusmuuseumi juhtivteadurile **Mare Kõivale**, kellel ilmus mullu kaks artiklikogumikku: *Through the Ages I. Folklore as a Common Expression of Lingual, Figurative, Emotional and Mental Memory* ja *Through the Ages II. Time, Space, and Eternity*. Kogumikesse koondatud käsitlused peegeldavad autori huvide mitmekesisust, hõlmates nt loitsusid, haldjapärimust, hirmunähtustega seotud problemaatikat, rahvameditsiini, internetikogukondi ja eesti diasporaakogukondi. On nii vanale arhiiviainesele keskenduvaid käsitlusi,

isiklike välitöömaterjalide analüüse kui ka katsetusi erinevate teadusharude piiridele jäävate teemade ja meetoditega. Üldistavalt võib öelda, et Mare Kõivat paelub see, mida ja millesse erinevad inimesed erinevatel aegadel usuvad, kuidas neid uskumusi narratiivideks vormivad ning oma käitumises arvesse võtavad.

Asta Niinemets

Eesti Rahvaluule Arhiivis

7. aprillil esines Liina Saarlo Tallinnas Rahvakultuuri Keskuses koolitusel “Kuidas mõtestada kultuurikorraldaja rolle tänapäeva ühiskonnas ja kultuuris?”.

9.–11. aprillini korraldas arhiiv Eesti Kirjandusmuuseumi ja ERA väljaannete müüki Tallinna raamatumessil Eesti Rahvusraamatukogus.

10. aprillil laulsid Valdo Valper ja Jüri Metssalu koos Paul Hagu, Madis Arukase ja Ergo-Hart Västrikuga Anna Hintsu lühifilmide sarja “Eesti looduslikud pühapaigad” esilinastusel regilaule.

10.–12. aprillini osalesid Mari Sarv ja Liisi Laineste (FO) Saksamaal Bochumi Ülikoolis seminaril “Kaevata või ühendada: tekstikaeve ja võrgustikuanalüüs ajaloolastele” ühissettekandega “Rahvaluule ja sotsiaalvõrgustikud”.

13.–15. aprillini osalesid Ave Goršič ja Risto Järv Põhja- ja Baltimaade folklooriarhiivide (*Network of Nordic and Baltic Tradition Archives*) tööseminaril Oslos Lysebus ning pidasid ettekande “Introducing Challenges”, mis tutvustas viimaste aastate uuendusi Eesti Rahvaluule Arhiivi digitaliseerimisel (Kivike, kogumismoodul Kratt, lastemängude lehekülg jm). Kohaletulnute seas olid arhiivide esindajad Soomest, Rootsist, Norrast, Taanist, Islandilt, Eestist, Lätist ja Leedust ning külalisesinejateks Nicole Saylor, *American Folklife Center*’i arhiivi juhataja Washingtonist ning Ríonach ú Ógáin, *National Folklore Collection*’i juhataja Dublinist. Seminaril tutvustasid Põhja- ja Baltimaade folklooriarhiivid erinevaid valupunkte ja edusamme ning sõlmiti kokkuleppeid tihedamaks koostööks. Seminari korraldas Norra Rahvusmuuseumi alluvuses olev *Norsk etnologisk gransking* (*Norwegian Ethnological Research*) koostöös Taani, Rootsi ja Soome pärimusarhiividega.

14. aprillil tutvustas arhiivi teadur Andreas Kalkun folkloristika osakonna seminaril ameerika muusikateadlase Jeffers Engelhardti (Amherst College) 2015. aasta alguses ilmunud monograafiat *Singing the Right Way: Orthodox Christians and Secular Enchantment in Estonia*.

16. ja 17. aprillil tegi Jüri Metssalu välitöid Juurus (küsitles Helju Jõestet ja uuris Hõreda kalmet).

17. aprillil pidas Ingrid Rüütel avakõne ja oli žürii liige festivalil “Regilaul uues kuues”.

19. aprillil pidas Ingrid Rüütel avakõne “Rahvuslike ehete rollist tänapäeval” Mordva Eesti Seltsis rahvuslike ehete näitusel.

22.–24. aprillini pidas Taive Särg Tallinna Ülikoolis rahvusvahelisel konverentsil “Pathways to the Future Education for Sustainable Development” ettekande “How to use the experience of traditional culture for teaching sustainable development”.

23. aprillil tutvustas Eesti Rahvaluule Arhiiv Tartu Ülikooli raamatukogus raamatu ja roosi päeval kogumisvõistlust “Minu maastikud”.

23. aprillil osales Jüri Metssalu Kurgjal C. R. Jakobsoni Talumuuseumi konverentsil “Vändra ja Kurgja esmamainimisest 500 aastat” ettekandega “Looduse hingestatusest ja pühapaikadest Vändra kihelkonna Kastna Hiiemäe näitel”.

24. aprillil, Eesti Rahvaluule Arhiivi kaastööliste päeval andis haridus- ja teadusminister Jürgen Ligi Tartus Eesti Kirjandusmuuseumis kätte Eesti Vabariigi Presidendi preemiad 2014. aasta parimatele rahvaluulekogujatele.

25. aprillil pidas Ingrid Rüütel avakõne ja oli žürii liige Moostes rahvamuusika töötluste festivalil “Moosekatsi elohelü”, Helen Kõmmus rääkis kontserdi eel Mooste rahvalauliku Alice Porossoni tähendusest Eesti Kultuuriloos, Helen Kõmmus ja Taive Särg andsid üle rahvaluulearhiivi eriauhinna, mille pälvisid Janne Suits ja Kristi Kool.

27. aprillil rääkis Risto Järv ETV hommikuprogrammis “Terevisioon” rahvaluulekogumise, kodupärimuse talletamisest 2014. aastal ja käesoleva aasta kogumisaktsioonist “Minu maastikud”.

29. aprillil osales ERA võistkond koos teiste hotellis esindatud mäluasutuste esindajatega Tallinnas hotellis Solo Sokos Hotel Estoria Eesti teemalisel mälumängul.

29. ja 30. aprillil toimus ERMis ja EKMis igakevadine noorte folkloristide ja etnoloogide konverents “Noorte hääled”. Esitleti Mall Hiiemäe väljaannet *Virumaa vanad vaimujutud*.

30. aprillil esitles Ingrid Rüütel Tallinnas Telliskivi loomelinnakus oma väljaannet *Saaremaa laule ja lugusid. Mis on jäänud jälgedesse I*.

Aprillis ja mais koostas Jüri Metssalu Muinsuskaitseameti tellimusel eksperthinnangu Paluküla Hiiemäe piiridele, tehes arhiivi- ja välitöid ning viies läbi intervjuusid kohalike elanike ja huvirühmade esindajatega.

11. ja 18. aprillil oli Vikerraadio saatesarjas “Eesti lugu” eetris kaks saadet Anu Korbiga: “Samaara ja Saraatovi piirkonna eestlased” ning “Simbirski ja Vologda eestlased”.

3. mail ütles Ingrid Rüütel Kihnus tervitussõnad Roosi Karjami 80. sünnipäeval.

5. mail pidas Mall Hiiemäe koos Veljo Runneliga kirjandusfestivali Prima Vista raames ettekande “Lindude laul mind äratas üles”. Linnulaulud ja nende jälgendamine eesti rahvapärimeses”.

6. mail toimus kohvikus Arhiiv (Vanemuise 19, Tartu) inspireeritult Eesti Rahvaluule Arhiivi tänavusest kogumisvõistlusest “Minu maastikud” kirjandusfestivali Prima Vista vestlusõhtu, kus kõnelesid Jüri Metssalu, Valdur Mikita, Kadri Tüür ja Mehis Heinsaar.

7. mail tutvustas Risto Järv Prima Vista festivali raames metsamuinasjuttude õhtu-poolikul Tartu Loodusmajas eesti metsamuinasjutte.

10. mail Mall Hiimäe väljaande *Virumaa vanad vaimujutud* esitlus ning Mari Hiimäe näituse avamine Rakveres Lääne-Virumaa keskraamatukogus.

11. mail arutleti Rakveres ERA siseseminaril “Eesti Rahvaluule Arhiiv ja Eesti”, milline peaks olema rahvaluulearhiivi roll Eesti ühiskonnas ning kuidas ja kas meie igapäevatöö on suunatud selle täitmisele. Rahvaluulearhiivi töötajad tõdesid vastuolu teadusrahastuse prioriteetide ja rahvaluulearhiivi põhikirjaliste ülesannete vahel: kui tippteadus eeldab eelkõige osalust ja algatusvõimet ingliskeelses rahvusvahelises teadussfääris, siis rahvaluulearhiiv on loodud eelkõige selleks, et Eesti vaimset kultuuripärandit nii tänaste kui tulevaste põlvede jaoks talletada, kogutud teadmisi korrastada, rahva kasutusse anda ja neid mõtestada.

11. mail esitleti Rakveres Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiivi ning Viru Instituudi koostöös valminud Mall Hiimäe kogumikku *Virumaa vanad vaimujutud*. Esitlusel võtsid sõna Aivar Surva Viru Instituudist, Risto Järv ja Jüri Metssalu Eesti Rahvaluule Arhiivist, raamatu autor Mall Hiimäe ning joonistuste autor Mari Hiimäe.

15. mail pidas Risto Järv Haapsalus neljandal muinasjutukonverentsil “Muinasjutuvägi” (“Vii mind vikerkaare pääle...”) ettekande “Tipa kooliteel rändamas”.

15. mail pidas Taive Särg Harjumaa Muuseumis Keilas Harjumaa jaanilaulude praktikumi pärimuskultuuri koolitusel “Minu kodupaiga pärimuslik jaanipäev”.

16. mail muusikaline muuseumiöö Eesti Kirjandusmuuseumis. Tänaval laulsid ja mängisid lõõtsa Lauri Õunapuu ja Jaan Sarv; muuseumi õuelaval esines mäluasutuste segakoor MaSk dirigent Henri Kääriku juhatusel; muuseumi saalis oli folklooriklubi Maatasa noorte ja nende juhendaja Halliki Pihlapi innustusel võimalik jalga keerutada. Hilisõhtul toimus Lilla Daami salapärane ringkäik kirjandusmuuseumi legendidest tulvil saalides ja tagakambrites. Rahvamuusikahuvilised said tutvuda Eesti Rahvaluule Arhiivi digitaalse heliarhiiviga. Muuseumiöö üritusi korraldas Helen Kömmus.

16. mail muuseumiöö üritustel Iisaku muuseumis esitleti Mall Hiimäe raamatut *Virumaa vanad vaimujutud*.

19. mail pidas Ingrid Rüütel Viljandis väarikate ülikoolis loengu “Pärimuskultuur kui kogukondliku identiteedi hoidja (Kihnu ja Saaremaa näitel)”.

21. mail osales Ingrid Rüütel Maria Korepanova doktorieksami komisjonis Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias.

23. mail juhtis Jüri Metssalu pärimusmatka Harjumaa idaosa looduslikes pühapaikades.

25. mail ütles Ingrid Rüütel Tallinnas Kadrioru lossis avasõnad etnoloogiakonverentsil “Aasia ja Aafrika kultuurid” (*Asian and African Cultures*).

30. mail korraldas Anu Korb kirjandusmuuseumis Eesti Rahvaluule Arhiivi ja Ida-eestlaste Seltsi ettekandepäeva “Venemaale veerenud V. Peterburist Siberini”.

Mais, juunis ja juulis toimus Reeli Reinausi juhtimisel kolm kogumisretke Hageri kihelkonda. ERAst osalesid ka Jüri Metssalu, Valdo Valper, Lona Päll, Risto Järv ja Mari-Ann Remmel.

6. ja 7. juunil jagasid Ingrid Rüütel ja kultuuriministeeriumi välissuhete osakonna juhataja Reet Remmel Klassikaraadio saates “Helikaja” muljeid ja mõtteid 25.–31. maini toimunud ida muusika festivalist “Orient”.

16.–18. juunini toimunud TÜ ühiskonnateaduste instituudi korraldatud täienduskoolitusel “Lasteraamatukoguhoidjate suveakadeemia” esines Astrid Tuisk ettekandega “Lapsepõlv ja mängud”.

19. juunil tutvustas Jüri Metssalu Suure-Jaani valla kultuuritöötajatele kohapärimuse uurimise allikaid ja metoodikat ning viis läbi ekskursiooni Eesti Rahvaluule Arhiivis.

21.–25. juunini esindasid SIEFi 12. konverentsil “Utopias, Realities, Heritages: Ethnographies for the 21st Century” Zagrebi Ülikoolis ERAst ettekannetega Ave Goršič (Soviet ideology forming and influencing the work at the folklore archive in Tartu), Risto Järv (The online database of Estonian folk tales: Problems and solutions), Andreas Kalkun (Saints in Seto religious narratives: past utopias and validation of identity), Anu Korb (The food culture of Estonians in Siberia), Janika Oras (“Before the final silence.” Stories about outstanding female performers in the 19th and 20th century’s Estonia), Liina Saarlo (Kodavere regilaulud: Recording the heritage and creating the runo song corpus). Ave Goršič oli ka paneeli “Visions and traditions: The production of knowledge at the tradition archives” kaasjuhataja koos Susanne Österlund-Pötzsch’i (Helsinki) ja Audun Kjus’iga (Oslo).

22. juunil osales Jüri Metssalu arheoloogilistel kaevamistel Rapla maakonnas Kohila vallas Lohu linnusel.

27. juunil viis Janika Oras Seto folgil Värskas läbi seto leelo õpitoa.

27. juunil toimus Jüri Metssalu juhtimisel pärimusmatk Harju ja Viru looduslikes pühapaikades.

30. juunist 2. juulini osales Anu Korb Riias BaltHerNet konverentsil ettekandega “Tracing the Baltic Road to Independence in Diaspora Archives”.

30. juunist 10. juulini osalesid Janika Oras ja Andreas Kalkun Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia pärimusmuusikute välitöödel Venemaa Föderatsiooni Mordva Vabariigis. Ersa ja mokša mitmehäälse rahvalaulu mitmekanalisalvestusi tehti kokku kaheksas külas, jäädvustati mitmesugust laulutraditsiooni ja kombestiku alast ainet.

Välitöödest võtsid osa Žanna Pärtlas, Janika Oras, Andreas Kalkun, Tuule Kann, Maria Korepanova, Liisi Laanemets, Karoliina Kreintaal, Timo Kalmu.

7.–9. juulini inspekteeris Jüri Metssalu koos Andres Tvauriga Rapla maakonnas Rail Balticu trassialternatiivide alale jäävaid muistiseid ja pärimuspaiku.

11. juulil kõneles Jüri Metssalu X Juuru kihelkonna päevade ajalookonverentsil Pirgu mõisas Pirgu piirkonna muististest ja pärimuspaikadest.

12.–17. juulini osalesid Mari-Ann Rimmel, Lona Päll, Valdo Valper ja Jüri Metssalu Eesti Rahvaluule Arhiivi kohapärimuse töörühma välitöödel Saaremaal Vilsandi rahvuspargis.

14.–17. juulini osalesid Mari Sarv ja Risto Järv Lancasteri Ülikooli korpuslingvistika keskuse suvekoolis, kus tutvustati keeleteadusliku uurimistöö jaoks loodud meetodite ja töövahendite kasutusvõimalusi muudel humanitaaraladel.

16. juulil pidas Helen Kõmmus Hiiu Folgi pärimuspäeval Hiiumaa muuseumi Pikas majas ettekande “Teesu Hindrek ja teisi Hiiumaa torupillimängijad” ja mängis torupillil Juhan Maakeri ehk Torupilli Jussi pillilugusid.

16. juulil tutvustati Kärklas Hiiumaa muuseumi Pikas Majas Hiiu Folgi pärimuspäeval Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiivi ning raamatu autori pärijate koostöös valminud kordustrukki möödunud aasta lõpul ilmunud Jegard Kõmmuse koostatud proosaeposest *Iiu Leiger. Emasde Sõruotsa murragus loodud muisdendide sari Iiuma vägimihesd Leigrisd*. Väljaanne pälvis Eesti Kultuurkapitali Hiiumaa ekspertgrupi aastapremia 2014.

17. juulil pidas Mall Hiimäe Eestimaa Looduse Fondi talgute suvekoolis Pärnumaal Nedremal ettekande “Heinategu kui pärandkultuuri osa” ning juhendas töötuba “Heinategemine eesti rahvapärimuses”.

23.–25. juulini salvestasid Helen Kõmmus ja Taive Särg Viljandi pärimusmuusikafestivalil õpitubasid, osalesid regilaulupesas ja filmisid tänavamuusikuid.

26. juulil esitlesid Risto Järv, Taive Särg ja Helen Kõmmus Hiiumaal Sõru sadama paadikuuris kogukondlikku pärimust käsitlevat Eesti Rahvaluule Arhiivi ja Sõru Muuseumi koostööväljaannet *Elutöö ühe ööga. Soome kuunari Gullkrona meeskonna päästmine Hiiumaa rannikul 1941*.

27.–30. juulini osales Mari Sarv Göttingeni Ülikooli digitaalhumanitaaria keskuse korraldatud uurimislaboris, mille eesmärgiks oli katsetada tekstide taaskasutuse uurimiseks loodud tarkvara eri valdkondadest ja eri keeltest pärinevate tekstimassiivide analüüsimisel.

30. juulil ütles Ingrid Rüütel tervitussõnad Muhu folkloorirühma Ätsed 30. sünnipäeval Muhus.

Ave Goršič, Risto Järv

Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonnas

19. märtsil pidas Tõnno Jonuks programmi “Materials, Culture, Heritage” raames Aarhushi ülikoolis ettekande “Tooth pendants”.

23.–28. märtsini osales Reet Hiimäe Macaus konverentsil “Vernacular Religion, Folk Belief, and Traditions of the Supernatural” ettekandega “Nonverbal communication as a basis for belief narratives”.

24. märtsil viis Raivo Kalle läbi looduse tundmise koolituse Puhta Vee teemapargis Järise külas Järvamaal.

1. aprillil tutvustas Piret Voolaid Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu seminaril Eesti Kirjandusmuuseumis folkloristika osakonna projekte ja andmebaase.

5. aprillil andis Raivo Kalle Vikerraadio “Labori” saates intervjuu taimede ja taeva-kehade seostest.

10.–12. aprillini osalesid Liisi Laineste ja Mari Sarv Saksamaal Bohumis Ruhri Üli-koolis (Ruhr-Universität Bochum) Historical Network Research workshopis “To mine and to tie: Text mining and network analysis for historians” ettekandega “Folklore and social networks”.

14.–18. aprillini osales Mare Kõiva Pectis (Ungari) rahvusvahelise rahvajutu uurija-te (ISFNR) töörühma konverentsil ja komitee töökoosolekul “Charms, Charmers and Charming” ettekandega “Serva Ell – Between Oral and Written Tradition”.

16.–18. aprillini osalesid Valgevenes Minskis 4. rahvusvahelisel konverentsil “Reli-gion and/or everyday life” Mare Kõiva ettekandega palverännutraditsioonist tänapäeva Eestis ja Bulgaarias ja Liisa Vesik ettekandega nõukogude aja pühameestest. Kohtuti Valgevene folkloristidega, uute koostööpartneritega ja Tatjana Valozdinaga.

19. ja 20. aprillil osales Mare Kõiva Ungaris Eesti ja Ungari koostöö asjus kohtumistel Mihály Hoppáli ja tema kolleegidega.

24. aprillil esitles Piret Voolaid kirjandusmuuseumis Eesti Vabariigi presidendi rah-valuule kogumispreemiate väljaandmisel väljaannet *Head Eesti vanasõnad*.

25. aprillist 3. maini viibis Anneli Baran Eesti Teaduste Akadeemia ja Poola Teaduste Akadeemia vahelise välisvahetuse raames Białyystoki ülikooli filoloogiateaduskonna poo-la filoloogia instituudis (Instytut Filologii Polskiej) ja esines seminaril "3rd Symposium IDP Phraseology and Beyond: Reproducible Language Units" ettekandega "Textual and Visual Encounters in Advertisements".

27. ja 28. aprillil osales Liisi Laineste Krosnos (Poola) konverentsil “ Across Borders VI: The West Looks East” ettekandega “WhereIsPutin: Global media, rumours and humour”.

1.–14. maini viibisid folkloristika osakonnas külalisteadlased Bulgaariast Mila Maeva ja Svetoslava Toncheva.

11. mail korraldas folkloristika osakond Bulgaaria ja Eesti ühiskonverentsi “Religious Expression in Contemporary Europe”. Esinesid Reet Hiiemäe (Non-Places as Sacred Places: Conflict, Contradiction or Adaptation), Mare Kõiva (Names and Rituals for Pets: Zoofolkloristics 4), Mila Maeva (The Effect of Immigration on Religious Belief and Practice), Svetoslava Toncheva (Mani Rimdu – the Sacred Dances of the Himalayas (The Festival in Tengboche and the Sherpa Community in Nepal)).

11.–15. maini viibis Raivo Kalle botaanilistel välitöödel Virumaal ja Järvamaal.

16. mail esines Reet Hiiemäe Iisakus muuseumiööl ettekandega “Muuseumiöö vaimujuttudega” üleloomulike olendite pärimusest.

16. mail Eesti Maanteemuuseumis avatud näituse “Tee täis kuulujuttu” koostamisel konsulteeris ja kirjutas teksti Eda Kalmre. Näitus jääb vaadata 30. septembrini.

16. mail Eesti Põllumajandusmuuseumis avatud näituse “Esivanemate varasalvest: toit ja tervis loodusest” koostamist konsulteerisid Raivo Kalle ja Renata Sõukand.

18.–29. maini oli Renata Sõukand Rumeenias ja Ukrainas (Bukovina) etnobotaanilistel välitöödel.

22.–24. maini osales Reet Hiiemäe kultuuriteooria tippkeskuse (CECT) aastakonverentsil “Live Theory and Lived Culture: Between Concepts and Imaginations“ ettekandega “Non-Places as Temporary Sacred Places”.

28. mail pidas Eda Kalmre Akadeemilise Rahvaluule Seltsi koosolekul ettekande “Heale jutule ei ole tõe takistuseks. Linnalegendid ja kuulujutud 35 aastat hiljem”.

4.–7. juunini osalesid Kaasanis (Tatarstani Vabariik, Venemaa) rahvusvahelise etnograafia ja folklooriühingu (SIEF) rituaalse aasta tööühma 11. aastakonverentsil “Traditions and Transformation” Andres Kuperjanov ettekandega rahvakalendri ja rahvaastronoomia seostest (The Relationship between the Folk Calendar and the Folk Astronomy Heritage), Mare Kõiva ettekandega rituaalse aasta seotusest koduloomadega (The Ritual Year of Domestic Pets: Zoofolkloristics) ja Liisa Vesik ettekandega valentinpäeva arengutest sotsialismi ajal ja selle järel (The Evolution of Valentine’s Day in Socialist and Post-Socialist Times).

9. juunil korraldas Liisi Laineste Eesti Kultuurkapitali toel Tartus rahvusvahelise seminari “Folk on the Internet: Ideas and Directions”. Esinesid Robert Glenn Howard (The Internet as a Field for Folkloristics: Methodology and Research), Trevor Blank (Patterns in Virtual Folk Culture of Computer Mediated Communication), Mare Kõiva (Lilleoru Community as Successful Commune and Ecovillage: Representation in the Internet), Anastasiya Astapova (Nanomeeting in Contemporary Belarus: Towards the New Form of a Humorous Internet Protest), Piret Voolaid (Chain Posts on Facebook and Preteens’ Identity Construction), Eda Kalmre (Fast And Healthy Food – Always Reliable? Rumours about Commercial Products in Present-Day Consumption Society), Liisi Laineste (#WhereIsPutin: Global Media, Rumours and Humour) ja Lynne McNeill (Classifying #BlackLivesMatter: Genre and Form in Digital Folklore).

10.–18. juunini osales Anneli Baran folkloristika suvekoolis “Folklore Fellows Summer school” (FFSS2015) plenaarettekandega “Internet Creativeness: from Individuation to Social Force” ning paneeli “Authorship and Popular Culture” ettekannete (4) arutamisel ja hindamisel.

12. juunil andis Raivo Kalle “Huvitajas” (ERR) intervjuu taarist (<http://heli.er.ee/helid/2515851.mp3>).

15.–21. juunini käisid Raivo Kalle ja Renata Sõukand Saaremaal etnobotaanilistel välitöödel.

17. juunil tutvustas Piret Voolaid kirjandusmuuseumis Soome ja Eesti kasvatusteadlaste ühisseminaril lastepärimuse kogumise ajalugu ja lasteaiapäetajate koolitusi.

21.–25. juunini osalesid Zagrebis (Horvaatia) rahvusvahelise etnograafia ja folklooriühingu (SIEF) 12. konverentsil “Utopias, Realities, Heritages: Ethnographies for the 21st Century” ettekannetega Reet Hiimäe (Narrative maps of danger as a means of subjective psychological protection), Mare Kõiva (Lilleoru – a successful social utopia, religious community or ecocommune), Andres Kuperjanov (Contemporary occasional rituals connected with celestial bodies), Liisi Laineste (“Bearded jokes” in online communication), Piret Voolaid (Use of proverbs in contemporary horoscopes (on the example of Estonian daily newspaper *Postimees*) ja Liisa Vesik (Valentine’s day is friendship day in Estonia).

29. juunist 3. juulini osales Liisi Laineste Oaklandis (California, USA) rahvusvahelise huumoriuuringute ühingu (ISHS) 26. aastakonverentsil ettekandega ““Long Live Jokes!” Old Jokes in Online Communication”.

3.–8. juulini Jekaterinburgis korraldatud 11. Venemaa antropoloogia ja etnoloogia kongressil kultuurikontaktidest ja nende vastastikusest mõjust osalesid Andres Kuperjanov ettekandega eestlaste ja teiste soome-ugri rahvaste puudega seotud uskumustest ning Mare Kõiva eesti nõiasõnade peamistest tegelastest ja antroposoofilise ravi kasutamisest linnades 19. sajandil.

3.–10. augustini osales Mare Kõiva Chibas (Jaapan) ICCEES (International Council for Central and East European Studies) konverentsil “Makuhari – Where Many West Meets Many Easts” ettekandega “Ethnic Religion – Ideologies and Adaptation. The Estonian Case”.

Teisipäevaseminarid

7. aprillil tutvustas vanemteadur Piret Voolaid koos Tartu Kutsehariduskeskuse andmebaaside eriala praktikantide Raido Kuusi ja Illimar Kahariga äsjavalminud andmebaasi “Eesti värssmõistatused” (<http://folklore.ee/Varssmoistatused>), samuti uue kujundusega mõistatuste uuemate alaliikide veebiandmebaase (Grafiti andmebaas, Lapsesuuhuumor, Eesti maskeerimiskombestik (PHP: Raido Kuus)) ning “Sloveenia folkloristika ja etnoloogia: Tegijad ja väljaanded“ ja Elizabeth Warneri välitööfotode näitus “The Russian Village through British Eyes” (PHP: Illimar Kahar).

14. aprillil olid teemaks Eesti Apostlik-Õigeusu Kiriku koguduste laulutraditsioonid. Eesti Rahvaluule Arhiivi teadur Andreas Kalkun tutvustas ameerika muusikateadlase Jeffers Engelhardti (Amherst College) 2015. aasta alguses ilmunud monograafiat *Singing the Right Way: Orthodox Christians and Secular Enchantment in Estonia*.

28. aprillil kõneles Märt Läänemets mütoloogilistest bodhisattvatest mahajaana budismis, tutvustades olulisemaid mütoloogilisi bodhisattvaid, nende nimesid ja ikonograafiat, nende tähendust budismi erinevatel mõistmise tasanditel ning nendega seotud uskumusi ja kultusi.

5. mail rääkis Liisi Laineste Vladimir Putiniga seotud kuulujuttudest ja huumorist.

26. mail rääkis Anastasiya Astapova Valgevene presidendi Aleksandr Lukašenka kohta käivatest alternatiivsetest elulugudest, uskumustest ja kuulujuttudest.

8. mail rääkis Epp Annus nõukogude ajast ja postkolonialistlikust lähenemisviisist. Esineja arutles, kas ja mil määral võiks nõukogude perioodi Eestis (ka teistes NSVLi äärealadel ja NSVLi mõjupiirkondades) käsitleda kolonialistlikuna.

Asta Niinemets

Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule osakonnas

6.–14. aprillini pidas külalisõppejõud Camilla Asplund Ingemark (Åbo Akademi ülikool, Soome) ingliskeelse loengukursuse “Kriisi- ja katastroofinarratiivid” (Narratives of Crisis and Disaster – Cultural Approaches to the Telling of Traumatic Experience).

16. aprillil pidas Ida-Soome ülikooli doktorant Aino Tormulainen loengu “Experienced and Interpreted Girl Power. Study about Popular Culture Phenomenon in Finland”.

20. aprillil pidas dr Dmitriy Antonov (Venemaa Riiklik Humanitaarülikool, Moskva) skandinavistika osakonnas loengu “Demons and Spirits: Old Russian Demonology between Booklore and Folklore”.

22.–24. aprillini toimus Tartu ülikooli kultuuriteooria tippkeskuse aastakonverents “Elav teooria ja elatud kultuur: mõisted ja visioonid”. Konverentsi fookuses on erisugused kultuuripraktikad ja nende uurimisel tõstatuvad teemad ning kultuuri teoreetilise mõtestamise keerdküsimused.

20.–24. aprillini pidas California ülikooli (Berkeley) folkloristika ja antropoloogia professor Charles L. Briggs seminari välitööde metodoloogiast ja kaks loengut: 21. aprillil “Rethinking Folkloristic Perspectives on Contemporary Health: Towards a Poetics of Pandemics” ja 24. aprillil Kultuuriteooria tippkeskuse konverentsil “Elav teooria ja elatud kultuur: mõisted ja visioonid” plenaarloeng “Of Bats, Viruses, Humans, Trees, and Chickens: Multispecies Relations and the Limits of Knowledge”.

27. aprillil pidas dr Sandis Laime (Läti Rahvaluule Arhiiv, Riia) skandinavistika osakonnas loengu “Raganas (Night Witches) in Latvian Folk Belief”.

4. mail pidas dr Matt Cheeseman (Sheffieldi ülikool, Ühendkuningriik) loengu “The Pleasures of Being a Student at the University of Sheffield” ja **5. mail** loengu “Folklore, Marx, and Neoliberalism”.

14. mail pidas Helsingi ülikooli doktorant Igor Mikeshin Tartu Ülikoolis loengu “The Spirit is Willing, but the Flesh is Weak: Biblical Rehabilitation of Addicted People”.

29. mail pidas India Gauhati ülikooli doktorant Debajit Sharma loengu “Reformulation of Identity Through Folk Traditions: Reflections on Fieldwork in Sikkim”, lisaks näidati dokumentaalfilmi “Bantawa Rai Culture of Sikkim”.

3. juulil toimus Kirde-India teemaline seminar “Workshop Identity, Ontology, and Fieldwork through the Lens of Northeast India”.

Kaitstud magistritööd

Marti Mereäär kaitses 2. juunil magistritööd “Muhu obstsöönne uuem rahvalaul: kogumislugu, esituskontekst, temaatika ja vaatepunkt” (juhendajad: dots Ergo-Hart Västriik, vanemteadur Janika Oras, oponent teadur Andreas Kalkun).

Jaan Sudak kaitses 2. juunil magistritööd “Luupainaja sotsiaalne funktsioon Kihnu ühiskonnas: luupainajapärimuse võrdlev analüüs arhiivi- ja välitöömaterjalide põhjal” (juhendaja prof Ülo Valk, oponent vanemteadur Madis Arukask).

Ann Aaresild kaitses 2. juunil etnoloogia osakonnas magistritööd “Suhtlemine läbi raudse eesriide. 1944. aasta pagulaste kontaktid kodumaaga Ameerika ja Kanada eestlaste näitel” (juhendaja Ene Kõresaar, oponent Aivar Jürgenson).

Kalev Aasmäe kaitses 2. juunil etnoloogia osakonnas magistritööd “Korduvkasutus, vastastikkus ning asjade sotsiaalne elu Borgervængeti vahetuskeskuses” (juhendaja Aimar Ventsel, oponent Aet Annist).

Katre Koppel kaitses 2. juunil etnoloogia osakonnas magistritööd “Esoteeriline keha ja spirituaalne sünnitus uusvaimsuse miljöö Algallika kogukonna näitel” (juhendajad Ergo-Hart Västriik, Lea Altnurme, oponent Marko Uibu).

Liis Teras kaitses 2. juunil etnoloogia osakonnas magistritööd “Rahvusliku kultuuri-pärandi konstrueerimine: rahvarõivamotiivid Eesti naiste- ja käsitööajakirjades 1887–1940” (juhendaja Ester Bardone, oponent Anu Kannike).

Kaitstud bakalaureusetöö

Miikael Jekimov kaitses 4. juunil bakalaureusetööd “Nõiaks saamise uskumused eesti rahvapärarimuses, nende religiooniajalooline taust ja žanritunnused” (juhendaja prof Ülo Valk, oponent doktorant Reet Hiimäe).

Liilia Laaneman

NEWS IN BRIEF

A Passing Era in Estonian Ethnology

In memoriam Dr Ants Viires

December 23, 1918 – March 18, 2015

The eulogy is written by Aivar Jürgenson.

In memoriam

Veera Pino-Gubin

June 26, 1925 – June 29, 2015

The eulogy is written by Kristi Salve.

Memory, Remembering, and Legend

An overview of the Estonian folklorists' 10th winter conference, held on February 26 and 27, 2015, is provided by Mare Kalda.

Folklore Collection at the Estonian Folklore Archives in 2014 and President's Folklore Collection Award

An overview is given by Astrid Tuisk.

Phraseology Symposium in Poland

Anneli Baran writes about a symposium under the heading *Phraseology and Beyond: Reproducible Language Units*, held at Bialystok University, Poland, in April 2015.

Conference “Young Voices”

The 10th conference of young ethnologists and folklorists was held in the Exhibition House of the Estonian National Museum on April 29, and at the Estonian Literary Museum on April 30, 2015. An overview of the conference is brought to the reader by Ave Goršič and Piret Koosa.

Folklorists' International Summer School on Seili Island

Anneli Baran recalls the 9th Folklore Fellows Summer School, *Doing Folkloristics in the Digital Age*, held in Finland on June 11–18, 2015.

SIEF 12th Congress in Zagreb about the Contemporary Use of Short Forms of Folklore

Piret Voolaid's retrospect of the SIEF (International Society for Ethnology and Folklore) congress, *Utopias, Realities, Heritages: Ethnographies for the 21st Century*, held in Zagreb, Croatia, on June 21–25, 2015.

Calendar

A brief summary of the events of Estonian folklorists from April to July 2015.